

UiT

NORGES
ARKTISKE
UNIVERSITET

Institutt for sosiologi, statsvitenskap og samfunnsplanlegging (ISS)

Ny hverdag, nye trusler - krisehåndtering i NATO anno 2014

Active Fence Turkey - et empirisk eksempel på anvendelse av ballistisk missilforsvar i et moderne trusselbilde

---

Lina Kongshavn

*Masteroppgave i Konflikt, sikkerhet og flerkulturell forståelse (KOSIFF) SVF-6900
Mai 2014*

Forord

Etter snart 21 år i Forsvaret er en tredjedel av disse blitt tilbrakt som elev, krigsskolekadett eller student ved ulike militære utdanningsinstitusjoner i inn- og utland. Året som student ved Forsvarets Stabsskole på videregående offisersutdanning (VOU) i 2010-2011 gav mersmak, og ønsket om å bygge videre til et master utdanningsnivå manifesterte seg i løpet av denne perioden. Imidlertid hadde jeg også et ønske om å holde fraværet fra jobb til et minimum, dette var den direkte årsaken til at jeg ikke hadde søkt om opptak som masterstudent i utgangspunktet. Utfordringen ble dermed å finne en løsning som gjorde det mulig å kombinere begge deler. For mitt vedkommende ble svaret på dette å søke opptak på et erfaringsbasert mastergradsprogram gjennom Forsvaret.

Jeg vil derfor først og fremst takke min arbeidsgiver, Forsvarets operative hovedkvarter (FOH), som gav meg muligheten til å gjennomføre studiet parallelt med en full stilling på Reitan. I tillegg ønsker jeg å takke førstelektor Tor Christian Dahl-Eriksen ved Universitetet i Tromsø som har vært veileder for denne oppgaven, og oberstløytnant Tormod Heier ved Forsvarets Stabsskole/Forsvarets Høyskole som har vært en god støttespiller under hele dette utdanningsløpet.

Avslutningsvis rettes en stor takk til de som har bistått med faglige innspill, gode diskusjoner, gjennomlesninger og generell oppmuntring underveis. Med familie, venner og kollegaer som dere ble dette en lett match!

Bodø 15 mai 2014

Lina Kongshavn

Sammendrag

Verdens sikkerhetspolitiske situasjon har gjennomgått en markant endring etter den kalde krigen var over. Overgangen fra bipolaritet med de to dominerende stormaktene USA og Sovjetunionen til, i første omgang, unipolaritet hvor USA stod igjen som eneste supermakt var den mest framtrædende av disse endringene. Da muren falt betød det også på mange måter slutten på de to stormaktenes hegemoni og dominans i sine respektive områder. I maktvakuemet som fulgte oppstod det et økt spillerom for feilslåtte stater med framvekst av intra-statlige konflikter og en mer asymmetrisk type krigføring. Forsvarsalliansen NATO har justert sine overordnede strategier til en mer helhetlig tilnærming i samsvar med denne utviklingen. I følge definisjonen av kjerneoppgaven krisehåndtering i Alliansens gjeldende strategiske konsept skal NATO disponere et sett med robuste politiske og militære kapabiliteter som skal kunne håndtere hele konfliktspekteret før, under og etter konflikter. NATO skal aktivt og så hensiktsmessig som mulig anvende disse politiske og militære virkemidlene for å bedre håndtere kriser med potensial til å true Alliansens sikkerhet. NATO skal handle før slike kriser eskalerer og blir konflikter. Videre skal NATO bruke sine politiske og militære kapabiliteter for å stanse konflikter der slike foregår dersom de påvirker Alliansens sikkerhet, og hjelpe å styrke stabilitet i post-konfliktsituasjoner dersom dette bidrar til euro-atlantisk sikkerhet.

Denne masteroppgaven søker å belyse følgende problemstilling:

Hvordan kan NATOs deployering (utplassering) av ballistiske missilforsvarssystemer til Tyrkia som respons på den pågående borgerkrigen i Syria forklares innenfor rammen av krisehåndtering?

Active Fence Turkey er blitt brukt som et empirisk eksempel for å illustrere hvordan NATO har utøvet krisehåndtering relatert til spillover-faren til Alliansen fra et naboland med kjemiske våpen som befinner på randen av sammenbrudd.

Nøkkelord: NATO, kriser, krisehåndtering, ballistisk missilforsvar, BMD, PATRIOT, Tyrkia, Syria, CA, Comprehensive Approach.

Innholdsfortegnelse

1 Innledning - en ny hverdag for NATO og dets medlemsland.....	9
1.1 Problemstilling.....	10
1.2. Definisjoner	11
1.3 Avgrensing og oppbygging av oppgaven.....	11
1.4 Krisens utvikling fram til dagens situasjon.....	12
2 Metode	15
3 Teoretisk bakteppe.....	19
3.1 Terrorisme og væpnet opprør.....	19
3.2 Kriser	20
3.3 Krisehåndtering.....	23
3.4 Teknologi i stadig utvikling.....	25
4 Empiri og analyse.....	29
4.1 "Active Engagement, Modern Defence" – NATOs strategiske konsept.....	29
4.2 Om kriser: teori, empiri og diskusjon.....	36
4.3 Om krisehåndtering: teori, empiri og diskusjon.....	38
5. Oppsummering og konklusjon	45
Litteraturliste	48
Liste over forkortelser.....	50
Vedlegg A – Informational Letter to Participants.....	51
Vedlegg B – Consent Form for Interview	52
Vedlegg C – Interview Guide	53
Sluttnoter	54

1 Innledning - en ny hverdag for NATO og dets medlemsland

The North Atlantic Treaty Organization, NATO, sin grunnleggende oppgave er å garantere alliansemedlemmenes frihet og sikkerhet gjennom politiske og militære midler i en verden i stadig endring. De tre kjerneoppgavene **kollektivt forsvar** (*collective defence*), **krisehåndtering** (*crisis management*) og **kooperativ sikkerhet** (*cooperative security*) danner premissgrunnlaget for disse oppgavene. Denne masteroppgaven omhandler NATOs utplassering av ballistiske missilforsvarssystemer til Tyrkia som respons på den pågående borgerkrigen i Syria. Før problemstillingen presenteres vil det trekkes opp et bakteppe for NATOs nye hverdag med vekt på Alliansens kjerneoppgaver i samtiden. Siden Alliansen ble etablert i 1949 har verdenssamfunnet gjennomgått betydelige endringer, og at antallet medlemsland nå teller 28 er i seg selv en direkte konsekvens av utvidelser som fant sted etter den kalde krigen var over. Omgivelsene for NATOs medlemsland har blitt stadig mer uforutsigbare etter bortfallet av det tidligere toblokk-systemet mellom Øst og Vest, og den kalde krigens slutt medførte markante endringer i den internasjonale strukturen. Overgangen fra bipolaritet med de to dominerende stormaktene USA og Sovjetunionen til, i første omgang, unipolaritet hvor USA stod igjen som eneste stormakt eller supermakt var den mest framtrædende av disse endringene. Da muren falt betød det også på mange måter slutten på de to stormaktenes hegemoni og dominans i sine respektive områder. Grunnlaget for politikken som begge parter hadde ført under den kalde krigen ble svekket, noe som resulterte i en betraktelig reduksjon eller full stans i flyten av både kapital og våpen til de statene som tidligere ble støttet. I kjølvannet av denne tilbaketrekningen oppstod det, i følge David Sogge (2011) et såkalt maktvakuum, som igjen ga grobunn for spredning av såkalte weak, rouge eller failed states. Sogge tidfester offisiell omtale av "state failure" til begynnelsen av 90-tallet, og beskriver det som "... a powerful imaginary, it fills the place left by the former Soviet Bloc".¹ Spredningen av feilslåtte stater skjød fart etter murens fall, og med det også framveksten av væpnede opprør. Dette anses av mange NATO-land i dag for å være den farligste og mest utfordrende trusselen som kan inntreffe innad i en feilslått stat.² James D. Kiras deler irregulær krigføring inn i følgende to hovedkategorier i boken "*Strategy in the Contemporary World*": terrorisme og væpnet opprør.³ Disse to begrepene vil bli nærmere beskrevet på side 20 og 21 i teorikapitlet.

Fra et norsk perspektiv har vårt medlemskap i NATO hovedsakelig betydd en direkte assosiasjon til kjerneoppgaven kollektivt forsvar med den forhåndsgitte garantien Atlanterhavspaktens Artikkel 5 representerer i form av en ufravikelig og bindende forpliktelse

om å alltid støtte andre medlemmer mot et væpnet angrep. Etter flere år med ressurser og oppmerksomhet rettet mot operasjoner i fjerne områder fremmet Norge det såkalte nærområdeinitiativet i 2008 for å framheve betydningen av at Alliansen innehar evne og struktur til å møte sikkerhetspolitiske utfordringer også i sitt nærområde.⁴ Grunnet vår geografiske plassering på Alliansens nordflanke med felles grense mot Russland innehar nasjonen en strategisk viktig posisjon for NATO og dets medlemmer. Dette har blant annet gitt utslag i forhåndslagring av amerikansk materiell på norsk jord, og en stabilt markant interesse for å gjennomføre flernasjonale øvelser i allianseforband i våre områder. Parallelt med kollektivt forsvar er det grunnlag for å hevde at kjerneoppgaven **krisehåndtering** har vært betydelig underkommunisert på hjemmebane nærmest inntil de første militære bidragene ble sendt til Afghanistan som en direkte konsekvens av terrorangrepene i USA 11. september 2001. I den senere tid har det imidlertid stadig oftere kommet til uttrykk at NATOs medlemsland befinner seg i en verden med uforutsigbare omgivelser hvor kjerneoppgaven **krisehåndtering** har krevd en økende del av Alliansens fokus. De pågående urolighetene som finner sted i Midt-Østen og Nord-Afrika har en rekke implikasjoner i et globalt perspektiv, og følges naturlig nok med argusøyne av Alliansen. På lik linje med andre historiske hendelser kan det være utfordrende å identifisere konkret hvilken hendelse som markerte starten på disse opprørene. Likevel nevnes ofte den tunisiske grønnsakhandleren Mohammed Bouazizi sitt valg om å sette fyr på seg selv i protest 17. desember 2010 som ansats for det som deretter fulgte av folkelige opprør mot sine respektive regimer i mange arabiske land. De berørte landene har satt inn sikkerhetsstyrker og regjerings soldater for å få opptøyene under kontroll, noe som har ført til blodige kamper med store sivile tap og omfattende humanitære katastrofer. I kjølvannet av denne såkalte arabiske våren følger spillover-konsekvenser for omkringliggende stater i form av blant annet store flyktningestrømmer og generell regional ustabilitet. En av nasjonene som berøres direkte av dette er NATO-medlemslandet Tyrkia gjennom sitt nabolik med det politisk ustabile og borgerkrigsrammede Syria. Oppgaven vil nå rette oppmerksomheten mot nettopp denne relasjonen.

1.1 Problemstilling

Denne masteroppgaven søker å belyse følgende problemstilling:

Hvordan kan NATOs deployering (utplassering) av ballistiske missilforsvarssystemer til Tyrkia som respons på den pågående borgerkrigen i Syria forklares innenfor rammen av **krisehåndtering?**

1.2. Definisjoner

NATO disponerer ikke egne ballistiske missilforsvarssystemer som kunne sendes til Tyrkia da forespørselen til Alliansen ble fremmet. I denne oppgaven forstås derfor NATOs deployering (utplassering) av denne typen systemer som det bidraget de tre medlemslandene Nederland, Tyskland og USA har sagt seg villige til å delta med for å forsterke Tyrkias nasjonale luftvernkapabiliteter.

Betegnelsen *spillover* betyr i sin grunnleggende form noe som flyter over eller går utover sine opprinnelige grenser og inn på et annet område. Det benyttes imidlertid også om hendelser som får uventede og/eller utilsiktede konsekvenser og ettervirkninger.⁵ I denne oppgaven er det sistnevnte betydning som legges til grunn. Begrepet har fått tiltakende betydning gjennom globalisering og økt gjensidig avhengighet. Eksempelvis førte publiseringen av karikaturtegningene av profeten Muhammed i Danmark i 2006 til væpnet angrep på militærleiren til det norske Provincial Reconstruction Team (PRT) i Meymaneh, Afghanistan. Koranbrenningen i Florida, USA i 2010 som utløste angrep på en FN-base i Mazar el-Sharif, Afghanistan hvor en norsk offiser ble drept er et annet eksempel på spillover i den betydningen som brukes i oppgaven.

Med ballistisk missil, tidligere kalt ballistisk rakett, menes et missil som tilbakelegger en vesentlig del av strekningen fra utskytning til målområde i ballistisk bane. Dette omtales også som suborbital bane. Ballistisk bane er banen til et objekt som skytes opp med for lav hastighet til å komme i en bane rundt Jorden. Banen begynner og slutter på jordoverflaten og påvirkes bare av gravitasjonskrefter og atmosfærisk motstand. En kort ballistisk bane er en tilnærmet parabel, over lengre avstander blir den en del av en ellipse.⁶

I denne masteroppgaven benyttes betegnelsen kapabilitet i de tilfeller der *capability* ville blitt benyttet på engelsk. Bakgrunnen for dette er at det norske ordet kapasitet ikke anses å være fullt dekkende for tiltenkt meningsinnhold i militær sammenheng. Capability beskrives på engelsk som "the ability or qualities necessary to do something".⁷

1.3 Avgrensing og oppbygging av oppgaven

Oppgaven avgrenser seg til å omfatte perioden fra hendelsene mellom de to impliserte landene fant sted i 2012 og fram til de ballistiske missilforsvarssystemene ble utplassert i Tyrkia. Den tar for seg det politiske og strategiske nivået hvor hovedaktørens håndtering av den aktuelle situasjonen ses i sammenheng med relevante prinsipper for krisehåndtering som angitt i teoridelen. Etter en kronologisk gjennomgang av signifikante hendelser som har ledet

fram til dagens situasjon mellom Tyrkia og Syria blir relevant teori om kriser, krisehåndtering og teknologisk utvikling presentert i teorikapitlet. Deretter følger kapitlet viet empiri og analyse hvor teori og empiri kobles sammen og analyseres opp mot problemstillingen. Masteroppgaven avsluttes med en oppsummering og konklusjon som framhever de de viktigste funnene fra problemstillingen.

1.4 Krisens utvikling fram til dagens situasjon

De folkelige protestene mot Baath-regimet til Syrias sittende president Bashar al-Assad oppstod spontant i mars 2011. Derfra gikk utviklingen raskt til rene militære kamphandlinger mellom regjeringsstyrker og væpnede opprørere av et sånt omfang at den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) erklærte den som en borgerkrig 14. juli 2012. Borgerkrigen har tilspisset seg til en politisk og humanitær krise med store mengder mennesker drevet på flukt, både internt i landet og ut over landegrensene. I følge tall fra FNs Flyktningråd ble det estimert med et antall internt fordrevne personer (internally displaced persons, IDPs) på 3,8 millioner i Syria per desember 2013,⁸ og ved inngangen til 2014 var 560 000 flyktninger fra Syria registrert i FNs systemer som ankommet til Tyrkia.⁹ I tillegg til den stadig økende strømmen av flyktninger var det to signifikante hendelser i 2012 som har forverret naboforholdet mellom Tyrkia og Syria betraktelig. 22. juni 2012 ble et tyrkisk F-4 Phantom kampfly skutt ned av syriske regjeringsstyrker, og levningene av de to besetningsmedlemmene ble hentet opp fra Middelhavet den påfølgende måneden. Etter denne nedskytingen anmodet Tyrkia om at NATO skulle gjennomføre samtaler under Atlanterhavspaktens artikkel 4 for andre gang siden Alliansen ble etablert i 1949: *The Parties will consult together whenever, in the opinion of any of them, the territorial integrity, political independence or security of any of the Parties is threatened.*¹⁰ Samtalene resulterte i følgende uttalelse fra NATOs North Atlantic Council (NAC): "We consider this act to be unacceptable and condemn it in the strongest terms. It is another example of the Syrian authorities' disregard for international norms, peace and security, and human life."¹¹ 03. oktober 2012 ble fem sivile tyrkere, to kvinner og tre barn, drept i byen Akcakle av syriske artillerigranater. Tyrkia besvarte ilden, og det ble avholdt nye NATO artikkel 4-samtaler om sikkerhetssituasjonen i regionen etter anmodning fra Tyrkia. Samtalene resulterte denne gangen i følgende uttalelse fra NAC: "In view of the Syrian regime's recent aggressive acts at NATO's south-eastern border, which are a flagrant breach of international law and a clear and present danger to the security to one of its Allies, the NAC met today and demands the immediate cessation of such aggressive acts against an Ally, and urges the Syrian regime to

put an end to flagrant violations of international law".¹²

21. november 2012 kunngjorde NATOs generalsekretær Anders Fogh Rasmussen at Tyrkia hadde bedt NATO om forsterkning av sine nasjonale luftvernkapabiliteter for å forsvare tyrkisk befolkning og territorium, å bidra til en de-eskalering av krisen langs NATOs sørøstlige grense og for å vise alliansesolidaritet med medlemslandet Tyrkia. De to landene har en felles grense på rundt 900 km, og det har vært registrert gjentatte grensekrenkelser i den tiden krisen har pågått. 28. november 2012 dro et rekognoseringsteam fra NATO til Tyrkia for å vurdere steder for mulig plassering av et slikt forsterkningsluftvern.¹³ 04. desember 2012 ble NATOs utenriksministre enige om å etterkomme forespørselen, og NAC autoriserte Supreme Allied Commander Europe (SACEUR) til å liaisonere (samhandlingsforbindelse) med Tyrkia og nasjoner som var villige til å bidra med luftvernsystemet PATRIOT¹⁴ i en ren defensiv deployering i samsvar med NATOs stående luftforsvarsplan.¹⁵ PATRIOT-systemet er et bakke-til-luft missilforsvarssystem som brukes verden over, blant annet av NATO-landene Tyskland, Spania, Hellas, Nederland og USA. Dets hovedoppgave er å gi beskyttelse mot luftbårne trusler som en del av et integrert luft- og missilforsvarssystem. PATRIOT kan forsvare et område på 15-20 km mot ballistiske missiler, og karakteristika for systemet er kort responstid, mulighet til å engasjere flere trusler samtidig, god framkommelighet på bakken og motstandsdyktig mot tilsiktede forstyrrelser i det elektromagnetiske spektrum (elektronisk krigføring). Hovedfunksjonene er kommunikasjon, kommando og kontroll, radarovervåkning og styring av missiler inn til trusler. Våpensystemet ble utviklet av USA på 80-tallet, og fikk bred medieomtale i forsvaret mot irakiske Scud-missiler i den første Gulf-krigen.¹⁶ Brukerlandene Nederland, Tyskland og USA sa seg villige til å stille med to PATRIOT-batterier hver med inntil 400 personer fra de respektive nasjoner i henholdsvis Adana, Kahramanmaras og Gaizantep i inntil ett år. 15. februar 2013 var samtlige seks batterier erklært fullt operative og underlagt operasjonell kommando av SACEUR. Tyrkia valgte senere å be NATO om en forlengelse av denne deployeringen,¹⁷ og 13. november 2013 vedtok Alliansen å etterkomme denne forespørselen.¹⁸ NATOs forsterkning av Tyrkias luftvernkapabiliteter omtales under navnet "Active Fence Turkey" (AFT) innen Alliansen. PATRIOT-batterier fra USA og Nederland har også tidligere vært deployert til Tyrkia for denne typen oppdrag, i både 1991 og 2003.

2 Metode

Denne masteroppgaven har en kvalitativ innretning, og bruker teori om kriser og krisehåndtering til å drøfte en empirisk case som angitt i problemstillingen. Det empiriske materialet kan deles inn i to kategorier, primær- og sekundærkilder. Primærkildene vil være offisielle dokumenter fra NATO om kriser og krisehåndtering som kan relateres til det empiriske eksemplet samt bidra til å belyse problemstillingen. I tillegg benyttes egne intervjuer som primærkilder. Før det går nærmere inn på disse detaljene vil hensikten til metodekapitlet bli beskrevet. Formålet med metodekapitlet er å beskrive hvordan arbeidet med masteroppgaven er blitt gjennomført, og hva som har påvirket undersøkelsens form. Undersøkelser er basert på at det stilles forskningsspørsmål som belyses empirisk, deretter drøftes innsamlede data ved hjelp av relevant teori for å gi svar på den aktuelle problemstillingen. Et fellespunkt for alle undersøkelser er derfor hensikten med å framskaffe kunnskap. Denne hensikten kan deles i de tre hovedtypene beskrivelse, forklaring og prediksjon. Beskrivelse innebærer at undersøkelser benyttes for å få mer innsikt i hvordan et fenomen ser ut. Forklaring sier noe om hvorfor et fenomen oppstod, og har til hensikt å si noe om årsak og virkning. Prediksjon er den mest ambisiøse hensikten og retter seg mot å forutsi hva som kommer til å hende i fremtiden.¹⁹ Undersøkelser er en metode for å samle inn empiri som bør tilfredsstillende følgende to krav:

1. Empirien må være gyldig og relevant (valid)
2. Empirien må være pålitelig og troverdig (reliabel)

Validitet omhandler at vi faktisk måler det som er tiltenkt å måles, at det som er målt oppfattes som relevant og at det vi måler for noen få også kan gjelde for flere. Reliabilitet omhandler at undersøkelsen må være til å stole på. Når det gjelder problemstillinger kan disse deles inn i beskrivende og forklarende varianter. Med en beskrivende problemstilling ønskes oversikt over en situasjon på et gitt tidspunkt, eller hvordan utviklingen har vært over tid. En forklarende problemstilling leter etter årsaker til hvorfor noe skjedde. I denne masteroppgaven er det benyttet en forklarende problemstilling. Innen metodevalg skilles det generelt sett mellom kvantitative og kvalitative tilnærminger. En kvantitativ metode samler inn informasjon som kan omarbeides til tall, mens kvalitative metoder samler inn data i form av ord.²⁰

Intervju kan benyttes som hoved metode for å samle inn kunnskap, men det kan også anvendes som bi metode for å komplettere annet innsamlet forskningsmateriale.²¹ Sistnevnte

alternativ er benyttet i denne oppgaven. Det er totalt fire respondenter som har blitt intervjuet, disse er valgt basert på tjenestestillingen de innehar og fagkompetansen de besitter relatert til ballistisk missilforsvar i NATO-forband. Respondentene er således funnet utfra deres realkompetanse kombinert med relevans i forhold til oppgavens problemstilling. Samtlige respondenter er menn, har minimum 25 års yrkeserfaring fra sine lands respektive forsvar og tjenestegjør til daglig ved enten ved Ballistic Missile Defence Operations Centre (BMDOC) eller Extended Air Defence Task Force (EADTF) på NATOs Headquarters Allied Air Command (HQ AAC) Ramstein i Tyskland. Alle som ble kontaktet sa seg villige til å delta så det er gjennomført intervjuer med de mest ønskede respondentene.

Før intervjuene ble gjennomført fikk respondentene tilsendt et informasjonsskriv om masteroppgavens tema, hva hensikten med intervjuet skulle være og tenkt gjennomføring som vist i vedlegg A. Samtykkeerklæring, vedlegg B, ble signert før intervjuet startet. Intervjuene er bygget opp rundt fem spørsmål som gjengitt i vedlegg C. Siden den kvalitative intervjuformen er basert på menneskelig samspill er det en metodisk forutsetning at det skapes intersubjektivitet mellom respondent og den som utfører undersøkelsen. Selv om intervjuene ble gjennomført på engelsk som ikke er morsmål for alle involverte er likevel lang erfaring innen samme fagområde en viktig fellesnevner i så måte. Tilnærmet all dokumentasjon om ballistisk missilforsvar i NATO-sammenheng foreligger kun på engelsk, og det er således etablert et omforent syn på hva meningsinnholdet i de ulike uttrykkene er på tvers av medlemslandene. Denne intersubjektiviteten vurderes som å styrke validiteten i fortolkningen av informanternes uttalelser. Respondentene blir benevnt som Respondent A til D i masteroppgaven, og sitatene er valgt presentert på engelsk for å gjengi ordrett hva som ble sagt. Det ble lagt opp til semi-strukturerte intervjuer for å i så liten grad som mulig begrense respondentene i deres beskrivelser. Intervjuene ble tatt opp som lydfil kombinert med bruk av egne notater i samsvar med den enkelte respondents personlige preferanser. De fem spørsmålene intervjuet bygget rundt ble oversendt på e-post i forkant slik at respondentene ble gitt anledning til å fokusere sine svar inn mot disse. Gjennomsnittlig lengde på intervjuene var ca. 30 minutter. Bruken av lydopptak muliggjør gjennomføring av intervjuer som en samtalsituasjon uten å måtte fokusere for mye på notattaking. At filen kan spilles av på nytt i etterkant er fordelaktig fordi informasjon kan verifiseres, og detaljer kan fanges opp som muligens ellers kunne gått tapt. En potensiell ulempe ved bruk av lydopptak er at respondentene kan komme til å snakke mindre fritt selv om samtykke er gitt. Det faktum at respondentene er anonyme i denne masteroppgaven kan imidlertid redusere denne effekten.

Både notater og opptak fra intervjuene ble permanent slettet etter at de var benyttet til det avtalte formålet 15. mai 2014.

Sekundærkilder vil være artikler, nyhetsreportasjer og annen mediedekning relatert til temaet oppgaven søker å belyse. Denne typen materiale har normalt en journalistisk framstilling av sitt budskap, og kan ha lav validitet hvis de er for mye farget av skribentens egne oppfatninger og meninger. Siden både kriser og krisehåndtering vil kunne oppleves, utarte seg og behandles forskjellig i en nasjonal versus en internasjonal kontekst er både nasjonale og internasjonale teorier inkludert med den hensikt å balansere og utfylle disse perspektivene. På lik linje med andre kompetanseområder er kunnskap om kriser og krisehåndtering et dynamisk felt i stadig utvikling. For å favne om dette er det anvendt ulike begreper og teoretiske perspektiver fra samme forfatter. Å skulle koble teoretiske funn med faktiske hendelser kan være en komplisert affære. Hovedutfordringen i denne oppgaven er knyttet til fortolkningen av hvorfor Syria, Tyrkia og NATO har agert som de har gjort i den aktuelle situasjonen, samt hvordan disse respektive aktørene har vurdert utviklingen underveis. At det utelukkende er de selv som sitter på disse fasitsvarene er en svakhet ved empiri og analysedelen. Samtidig er umulig å komme utenom denne utfordringen når et teoretisk grunnlag benyttes for å belyse et empirisk eksempel så de slutningene som trekkes anses for å være mer sikre enn tentative gitt disse inngangsverdiene.

Når det gjelder forholdet mellom intervjuer og dokumentstudier er førstnevnte brukt som bi metode for å komplettere det innsamlede forskningsmaterialet fra diverse dokumenter. Med bakgrunn i dette er de fem spørsmålene respondentene har blitt bedt om å besvare utformet på grunnlag av dokumentstudiene. Da oppgaven tar for seg NATOs deployering av ballistiske luftvernssystemer er Alliansens offisielle hjemmesider brukt som primærkilde for deler av informasjonsgrunnlaget denne avhandlingen bygger på. I den sammenheng er det viktig å være bevisst på at dokumenter ofte skrives med et bestemt formål for øye, og at dette fokuset kan utelate andre vinklinger og tilnærminger. Det er derfor rimelig å anta at materialet som er hentet fra Alliansens hjemmesider kan være positivt ladet fra NATOs side, og således ikke gir et fullstendig balansert bilde av de faktiske forhold som beskrives. At undertegnede selv er yrkesoffiser med over 20 års erfaring fra medlemslandet Norge sine militære styrker er et annet forhold verdt å nevne i denne sammenheng. Siden Norge ikke er direkte involvert i tilfellet som behandles i denne oppgaven og forfatteren har inngående kjennskap til kapabiliteter og anvendelse av ballistiske luftvernssystemer vurderes likevel informasjonen som er inkludert i denne oppgaven som valid. Egen kompetanse om oppgavens tema generelt

og ballistisk missilforsvar spesielt anses i stedet som en styrke når det gjelder tilgang til relevante intervjuobjekter på undertegnedes kommende arbeidsplass fra august 2014 ved nettopp NATOs Headquarters Allied Air Command i Tyskland.

3 Teoretisk bakteppe

3.1 Terrorisme og væpnet opprør

Som nevnt i innledningen deler James D. Kiras irregulær krigføring inn i de to hovedkategoriene terrorisme og væpnet opprør. Oppgaven fortsetter nå med en kort redegjørelse av disse to begrepene før det går mer i dybden rundt kriser, krisehåndtering og teknologi i stadig utvikling. Terrorismen som konsept ble kjent for en hel verden gjennom terrorangrepene som ble gjennomført 11. september 2001 i USA, selv om en rekke terrorhandlinger rammet den vestlige verden også før den tid. Anslagene i 2001 ble utført av totalt 19 personer med tilknytning til den islamske ekstremistorganisasjonen Al Qaeda som gjennomførte selvmordsangrep ved bruk av fire kaprede passasjerfly. To fly traff World Trade Center i New York City, et tredje fly traff Pentagon i Washington D.C., og det fjerde flyet styrtet utenfor Pennsylvania. Over 3000 mennesker mistet livet, hvorav mer enn 400 var politi og brannmenn som deltok i redningsarbeidet. Terrorismen har pågått i ulike former opp gjennom historien, og den versjonen som nå utspiller seg kan generelt sett beskrives ved at den utføres av ikke-statlige aktører som gjennom bruk av vold og/eller trusler skaper frykt. Formålet med dette er å få oppmerksomhet om sin sak gjennom å øve denne formen for politisk press mot statlige myndigheter. Avgrensingen til ikke-statlige aktører innenfor terrorismefeltet er imidlertid omdiskutert; det kan eksempelvis stilles spørsmålstegn ved hva den statlige aktøren Libyas behandling av egen befolkning som foranledning til den militære intervensjonen i 2011 da skal defineres som. Da det ikke finnes en omforent og enhetlig definisjon på hva begrepet terrorisme omfatter, presenteres det to ulike definisjoner her hvor den første er den Kiras benytter i sitt kapittel: "The sustained use of violence against symbolic or civilian targets by a small group for political purposes, such as inspiring fear, drawing widespread attention to a political grievance, and/or provoking a draconian or unsustainable response."²² Den andre er utarbeidet av forsker Anders Romarheim ved Institutt for forsvarsstudier (IFS): "Terrorisme er en ikke-statlig aktørs systematisk bruk av vold og ødeleggelse – eller trusler om dette – mot ikke-stridende med sikte på å skape en tilstand av frykt, få oppmerksomhet om en politisk sak og å påvirke atferden også til andre enn de direkte ofre for terroraksjonen."²³

Når det gjelder væpnet opprør er det tilsvarende utfordrende å enes om en definisjon. Kiras foreslår at begrepet muligens best kan forstås ved å si hva det ikke er. Væpnet opprør er ikke konvensjonell krigføring eller terrorisme, men deler bruken av makt med disse for å oppnå en politisk slutttilstand hvor den avgjørende forskjellen er omfanget og skalaen av volden.

Hovedforskjellen mellom irregulær og konvensjonell krigføring er at sistnevnte involverer motstandere som er mer eller mindre symmetriske i utstyr, trening og doktriner. I et væpnet opprør er motstanderne asymmetriske og svakere, og nærmest alltid en statlig undergruppe som ønsker å oppnå politisk endring gjennom å benytte geriljatakter for å administrere og kjempe mer effektivt enn sine statlige fiender.²⁴ Selve asymmetrien består i at den svake parten ønsker å utjevne det ubalanserte styrkeforholdet ved i stedet å utføre krigen fra en grunnleggende forskjellig strategi.²⁵ Væpnede opprør oppstår ofte i svake stater der styresmaktene mister sitt monopol på militær makt til stammer, etniske grupper, terrorister, krigsherrer, utbrytergrupper eller væpnede gjenger. I introduksjonskapitlet av boken *”Strategy in the Contemporary World”* kalt *”The Causes of War and Conditions of Peace”* henviser John Garnett til situasjonen i Syria der staten mistet sitt militære maktmonopol da de ikke lenger er i stand til å kontrollere sitt territorium eller befolkning i 2012.²⁶

3.2 Kriser

Det foreligger heller ikke en entydig og omforent beskrivelse av hvordan begrepet *krise* skal forstås. At det ikke finnes en slik allment akseptert definisjon betyr på den ene siden at begrepet er anvendbart i flere sammenhenger, men samtidig også at det blir et generelt begrep hvor innholdet avhenger av brukerens utgangspunkt. Selve ordet *krise* er kommet inn i vårt vokabular gjennom fransk og har sin opprinnelse i det greske ordet *krisis*. Dette betød opprinnelig en avgjørelse eller dom, men ble blant annet også brukt innen medisin for å angi et skille i en alvorlig tilstand hos en pasient hvor det var usikkert om vedkommende kom til å bli bedre eller verre.²⁷ Når begrepet brukes innen internasjonal politikk vil en *krise* bety at det har funnet sted en alvorlig tilspissing av forholdet mellom to land, og at det både er håp om at det hele skal gli over og samtidig frykt for at det kan komme til omfattende militær maktbruk, endog åpen krig.²⁸ Med bortfallet av toblokk-systemet kom også anerkjennelsen av at sannsynligheten for at Europa skulle befinne seg i en framtidig situasjon med storkrig var blitt betraktelig redusert. I stedet var det potensialet for kriser og eventuell mislykket håndtering av disse som utgjorde den største trusselen mot freden i de europeiske landene. Oppgaven kommer nå til å se nærmere på ulike forhold relatert til internasjonale kriser før den fortsetter med en sammenfatning av utvalgte teorier rundt håndtering av disse.

Til tross for mangelen av en omforent definisjon av begrepet *krise* er det likevel mulig å enes om visse fellestrekk hva sikkerhetspolitiske kriser angår. Forsker Anders Kjølborg ved Forsvarets forskningsinstitutt (FFI) har oppsummert disse på følgende måte: For det første vurderes den oppståtte situasjonen som en trussel mot vesentlige nasjonale interesser.

Fellestrekk nummer to er en økt bekymring hos sentrale beslutningstakere, og det tredje forholdet er en forventning om at viktige avgjørelser må tas i en situasjon preget av usikkerhet og manglende informasjon.²⁹ Ofte er tidspress for beslutningstakerne en faktor, og at krisene er av relativt kort varighet. Kriser er i mange tilfeller et markant brudd med normalsituasjonen, og må derfor ses i sammenheng med hvordan relasjonen mellom de impliserte parter vanligvis fortoner seg. Dette vil også være kontekstavhenging så det som kan betegnes som innenfor normalen i ett tilfelle kan likevel betraktes som en krise ved en annen anledning hvis situasjonen landene befinner seg i er en annen enn i førstnevnte tilfelle. Siden forholdet mellom stater vanligvis er preget av både samarbeid og konflikt kan det være utfordrende å identifisere kausale sammenhenger rundt årsakene til internasjonale kriser. Et utvalg endringer i internasjonale forhold har imidlertid vist seg å sammenfalle med kriser og nevnes derfor her:

- a) Store forskyvninger i internasjonale maktforhold
- b) Et lands vilje eller evne til å forsvare sine interesser betviles av dets motspillere
- c) Vesentlige spilleregler i forholdet mellom land respekteres ikke lenger
- d) Viktige teknologiske endringer som har sikkerhetspolitisk betydning
- e) Ressurser av vital betydning blir truet

Det er ofte en nær sammenheng mellom disse faktorene, og muligheten for at internasjonale kriser skal oppstå øker med sammenfallende faktorforekomst. Så selv om denne typen forandringer i internasjonale forhold alene ikke kan forklare at kriser blir til, kan de med høy grad av sannsynlighet medvirke til å skape et miljø hvor det legges til rette for denne typen hendelser.³⁰

I tillegg til disse nevnte likhetstrekkene er det også forhold som skiller de ulike typene kriser fra hverandre. Amerikaneren Richard Ned Lebow, professor i internasjonal politisk teori, har med bakgrunn i dette kategorisert kriser i tre forskjellige hovedgrupper samt en tilleggsgruppe basert på den antatte årsaken til at de oppstod. Den første hovedkategorien kalles ”brinkmanship”-kriser og er den mest alminnelige og klassiske typen krise som inntreffer i internasjonale relasjoner. Slike ”brinkmanship”-kriser kan oppstå når to stater som hver for seg fremmer sine egne interesser i en spent internasjonal situasjon havner i et motsetningsforhold. Dette kan eskalere til en krise hvis ingen er villige til å gi etter, og da kan krisen være et pressmiddel i seg selv for måloppnåelse. Betegnelsen ”brinkmanship” henspiller til en konkurranse om å tørre å gå lengst ut mot kanten på et stup hvor den som gir

seg først har tapt. I denne typen kriser håper begge parter den andre skal gi etter grunnet frykt for væpnet konflikt. Imidlertid er ikke dette alltid tilfelle, noe som kjennetegner den neste kategorien kriser. Disse kalles ”justification of hostility”-kriser av Lebow og omfatter de tilfellene der en væpnet konflikt faktisk er ønsket av den ene parten. Da kan det skapes en krise i forkant for å rettferdiggjøre det påfølgende angrepet som allerede var planlagt da krisen ble initiert. Slike ”justification of hostility”-kriser kan både oppstå gjennom bevisst skapte situasjoner fra den som ønsker at situasjonen skal eskalere videre forbi krisestadiet, eller gjennom å utnytte eventuelle provokasjoner fra den intetanende motparten for å oppnå samme resultat. Den tredje typen kriser Lebow har identifisert kalles ”spin-off”-kriser og involverer en tredjepart. ”Spin-off”-krise kan oppstå mellom to land fordi det ene enten allerede er engasjert i eller forventer å komme i konflikt med et tredje land. Det landet som befinner seg i denne situasjonen kan føle behov for å styrke sin stilling i tredjepartskonflikten gjennom spesifikke fordeler som eksempelvis kontroll over strategisk viktige landområder. Initiativtakeren vil i disse tilfellene vanligvis prøve å unngå væpnet konflikt, men hvis kravene truer nasjonal suverenitet kan en slik eskalering vurderes som uunngåelig.

Den siste kriseformen Lebow omtaler er den tilleggstypen som kan oppstå på grunn av rene uhell eller misforståelser. Dette var en konstant frykt i den svært spente situasjonen verden befant seg i under den kalde krigen fordi de potensielle konsekvensene kunne resultere i enorme og langvarige ødeleggelser for menneskeheten. Til tross for en betydelig teknologisk utvikling etter murens fall med blant annet forbedrede måter å kommunisere på er det fortsatt en reell fare for at denne typen kriser kan oppstå grunnet opplevd tidsnød når beslutninger skal tas, samt potensialet for mangelfullt eller feilaktig beslutningsgrunnlag. At denne typen kriser fortsatt er relevante kan illustreres ved et dagsaktuelt eksempel der NATOs generalsekretær tvitret følgende 27. februar 2014, etter at Russlands president Vladimir Putin beordret 150 000 soldater og store mengder militært materiell til deltakelse på det han selv omtalte som en spontan militærøvelse retning grensen til Ukraina: ”I’m concerned about the situation at Crimea. I urge Russia not to take action that can escalate tension or create misunderstanding.”³¹ Denne uttalelsen kom få uker før Russland annekterte Krim, og deretter ratifiserte handlingen i Overhuset i den russiske nasjonalforsamlingen 21. mars 2014. Styrken ved Lebows kategorisering er i følge Kjølberg at de verken er opphengt i hvilken tidsepoke de benyttes i, eller hvilken internasjonal struktur som råder. Svakheten til modellen ligger i utfordringene knyttet til å kategorisere krisene da intensjonene både kan være sammensatt i utgangspunktet og deretter endres underveis. I tillegg er det en kjensgjerning at denne typen

kategorisering vil være basert på antakelser fra den som vurderer saken sin side og kun i svært få tilfeller komme fra initiativtakerne og de impliserte parter selv.³² Som et supplement til disse svakhetene Kjøberg har trukket fram kan det nevnes at seniorrådgiver og tidligere stipendiat ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI), Ole A. Lindaas, har satt fokus på Lebow med flere sin statscentrerte tilnærming i definisjonen av kriser. Etter Lebows syn defineres spørsmålet om aktørers holdning til kriser til å være et spørsmål om hvordan statsledere i et land antar at statsledere i et annet land vil opptre.³³ I en samtid med mange ulike aktører på den sikkerhetspolitiske arenaen kan det være for snevert å avgrense perspektivet til å kun gjelde stater.

3.3 Krisehåndtering

En av definisjonene av krisehåndtering som brukes i samtiden på norsk er at krisehåndtering handler om en avverging eller motvirkning av det kaoset eller potensielle kaoset kriser ofte assosieres med.³⁴ Hvordan en krise, uavhengig av type, utvikler seg har direkte sammenheng med hvordan den håndteres av politisk beslutningsnivå. 16-28. oktober 1962 holdt verden pusten under et sovjetisk forsøk på å utplassere mellomdistanseraketter med atomladninger på Cuba. Med dette var den største internasjonale krisen etter andre verdenskrig et faktum, noe som resulterte i et amerikansk krav om umiddelbar fjerning av disse våpnene understøttet av en marineblokkade av øya. Både konvensjonelle styrker og atomstridskrefter ble satt i høyeste alarmberedskap i USA, og det ble gjort forberedelser til en amerikansk invasjon av Cuba. Æren for at denne situasjonen ble løst uten at det kom til militære kamphandlinger ble tillagt krisehåndteringen som begge sider utviste. I kjølvannet av denne ”brinkmanship”-krisen mellom USA og Sovjetunionen gjorde begrepet krisehåndtering sitt definitive inntog. Det er den daværende amerikanske utenriksministeren Robert McNamara som hevdes å være den som først introduserte termen til internasjonal sikkerhetspolitikk gjennom sin uttalelse ”There is no longer any such thing as strategy, only crisis management”.³⁵ Betegnelsen strategi henviser vanligvis til en plan for hvordan ressurser er tiltenkt brukt for å nå definerte mål. Hovedutfordringen i en krisesituasjon kan ligge innenfor nettopp denne måldefineringen fordi det som regel er to parallelle mål som skal tilgodeses; både hevdelsen av nasjonale interesser og samtidig en forhindring av væpnet konflikt. Avveiningen mellom disse to målene kan derfor ses på som essensen i krisehåndtering.³⁶ Vurderingen av hvorvidt den tiltenkte handlingen virker velegnet til å fremme egne mål versus hvilken risiko for kostnader en løper dersom handlingen iverksettes omtales som beslutningsdilemmaet.³⁷

At motparten gir etter framfor å risikere konflikt er selve dynamikken i ”brinkmanship”- konflikter som Cuba-krisen. I dette spesifikke tilfellet ble de sovjetiske rakettene fjernet i bytte mot en amerikansk erklæring om å avstå fra å invadere Cuba slik den sovjetiske statsminister Khrusjtsjov hadde krevd på et tidligere tidspunkt. Ved å gi konsesjoner som dette kan motparten trekke seg ut av krisen med æren i behold uten å ha blitt tvunget opp i et hjørne hvor konflikt ville vært eneste løsning for å ikke tape internasjonal anerkjennelse. Bruk av tvangsmakt eller trussel om bruk av dette inngår med andre ord som et sentralt element i enhver krisehåndtering. Hensikten med dette er at motpartens vurdering av kost-nytte forhold relatert til krisen skal påvirkes gjennom det som kalles *signalisering*. I krisesituasjoner vil partene derfor signalisere intensjoner om å imøtekomme trusler på ulike måter, og i tillegg gjøre disse intensjonene troverdige gjennom sin utviste atferd. Antatte forhold av betydning for vurdering av denne troverdigheten kan være:

- a) Størrelsen på og kvaliteten av de militære styrkene
- b) Deployeringen av disse, spesielt overføring av enheter til kriseområdet
- c) Endring av beredskapsnivå og andre forberedende tiltak
- d) Tidligere bruk av militær makt av partene i lignende situasjoner³⁸

Det er også naturlig å nevne sikkerhetsdilemmaet i denne sammenhengen der en stats bestrebelse etter å øke egen sikkerhet ofte kan resultere i at en annen stat opplever sin sikkerhet som svekket som en konsekvens av dette. Å omtale dette som et dilemma framfor et problem har sammenheng med at mens opprustning og allianseinnngåelser kan gjøre en internasjonal situasjon mer spent og dermed den aktuelle staten mindre trygg samt i ytterste konsekvens engasjert i en væpnet konflikt, kan det å ikke ta slike forhåndsregler likevel true staten i møte med potensielle fiender fordi de kan utnytte førstnevntes svakhet.³⁹ Innen teori om internasjonale relasjoner brukes betegnelsen status quo-makter om stater som er best tjent med en videreføring av det internasjonale systemet slik det er utformet i dag. I de tilfeller der det er mulig å skille defensive våpen fra offensive vil en slik status quo-makt stat likevel kunne oppnå en betraktelig økning av egen sikkerhet gjennom å bygge opp defensive kapabiliteter som ikke reduserer andres sikkerhet tilsvarende det sikkerhetsdilemmaet beskriver.⁴⁰ I sin opprinnelige form var krisehåndtering og militær rustningskontroll på sett og vis tvilling-begreper. Sikkerhet for det enkelte land avhang nemlig ikke bare av dets egne tiltak for å beskytte seg selv og avskrekke andre, men også av samarbeidstiltak med nettopp de landene som kunne utgjøre en trussel. Hensikten med dette var å unngå tilleggstypen kriser

Lebow omtaler som de som kan oppstå på grunn av rene uhell eller misforståelser impliserte parter imellom. Hovedtanken var at selv med en ytterst alvorlig krise effektivt ville begge parter likevel komme bedre ut av å samarbeide for å unngå det utfallet de begge klart ville komme til å tape på. I tråd med dette konseptet ble det derfor etablert ordninger for gjensidig rustningskontroll samt opprettet direkte kommunikasjonslinjer mellom de to stormaktene gjennom den såkalte "hotline"-avtalen i 1963. USA valgte senere å videreføre dette konseptet med en tilsvarende "hotline" også til Beijing i Kina i 2007.⁴¹ Den daværende sjefen for Forsvarskommando Nord-Norge, viseadmiral Einar Skorgen, fikk i sin tid etablert en egen norsk-russisk variant av "hotline" til sin motpart, sjefen for den russiske Nordflåten.⁴² Forsvarets operative hovedkvarter (FOH) har overtatt denne direktelinjen etter sin etablering på Reitan i 2009, og gjennomfører i tillegg regelmessige videosamtaler med Nordflåten ved hjelp av dataprogrammet Skype. At motpartene i en internasjonal krise var prisgitt samordning grunnet deres gjensidige avhengighet var derfor noe av det mest grunnleggende ved konseptet om krisehåndtering da det først gjorde sin inntreden. Dette utgjorde en helt ny måte å tenke rundt utfordringene kombinasjonen av sammenfallende og motstående interesser kunne gi da utfallet av krisen avhang av begge siders håndtering og valgte handlemåter. Seniorforsker Emeritus ved NUPI John Kristen Skogan omtaler dette forholdet som kanskje det mest varige ved konseptet slik det opprinnelig ble presentert.⁴³ Selve begrepet krisehåndtering har som det foregående viser altså en rekke ulike meningsinnhold basert på både tidsepoken og konteksten det anvendes i.

3.4 Teknologi i stadig utvikling

En av endringene i internasjonale relasjoner som har vist seg å sammenfalle med kriser ligger innenfor domenet teknologi. Det har skjedd en omfattende teknologisk utvikling etter den kalde krigen var over hvor innføringen av stadig bedre presisjonsvåpen har hatt en betydelig innvirkning på tenkingen rundt NATOs nye oppgaver. Teknologi kan i gitte sammenhenger erstatte store mengder militært personell, og åpner således for andre måter å drive krisehåndtering på enn å sette inn store troppstyrker på bakken. Dette gir Alliansen et bredere spekter av virkemidler for krisehåndtering enn før muren falt. Den teknologiske utviklingen har blant annet muliggjort innføringen konseptet nettverksbasert forsvar (NbF) som består av den menneskelige dimensjonen, prosessdimensjonen og teknologidimensjonen. Disse tre dimensjonene er gjensidig avhengige av hverandre, og skal gi økt operativ evne gjennom samhandling i nettverk.⁴⁴ Moderne ballistiske missilforsvarssystemer som PATRIOT brukes ofte som eksempel på denne typen nettverksbasering i praksis. Strategisk

paralysetenking hvor en motstander blir satt ut av spill med minimale egne tap og lav risiko for egne styrker ved hjelp av "a shot through the brain" levert av høyteknologi kan virke besnærende på både opinion og ledelse i den vestlige del av verden. Dette kan også fungere som en ledestjerne innen teknologiutvikling, og har blant annet bidratt til fremstilling av våpen med stadig bedre presisjon. I boken "*Strategy in the Contemporary World*" identifiserer Eliot Cohen tre trender innen moderne militært teknologi i kapittelet "*Technology and Warfare*": økt betydning av kvalitet framfor kvantitet, spesialisering av våpensystemer samt økt militær bruk av kommersiell teknologi.⁴⁵ Det foreligger per i dag ingen endelig avklaring på hvorvidt en såkalt Revolution in Military Affairs (RMA) har funnet sted eller ikke, men det er hevet over enhver tvil at det har skjedd store endringer innen både teknologi og krigføring i den nyere tid. Tidsepoken for de store massehærene ser ugjenkallelig ut til å være over, og den første trenden Cohen trekker fram i så henseende er at kvalitet nå er av større betydning enn kvantitet i militær sammenheng. For å kunne realisere den forbedrede kvalitetsens fulle potensiale er det imidlertid kombinasjonen av kompetent personell og selve teknologien som blir avgjørende fordi sistnevnte er avhengig av "Man in the Loop" i form av en menneskelig beslutningstaker for å kunne yte optimalt.⁴⁶ Når det gjelder utviklingen innen spesialisering av våpensystemer henviser Cohen til at æraen hvor verdens militære styrker stort sett var utrustet med lignende typer bevæpning er forbi, og i den grad det fortsatt kan snakkes om våpenkappløp vil disse mest sannsynlig være asymmetriske. Det er også blitt utviklet høyt kompliserte meta-systemer med en nettverksbasering av krigføringen hvor Cohen argumenterer for at staters konvensjonelle kapasitet nå står i direkte sammenheng med deres evne til å utnytte disse sammenkoblede sensorer, effektorer (våpen) og beslutningstakere i de tre gjensidig avhengige dimensjonene.⁴⁷

I tett relasjon med disse to trendene framhever Cohen også betydningen av økt militær bruk av kommersiell teknologi. Det er spesielt utviklingen innen software og informasjonsteknologi som er av stor betydning fordi det har direkte sammenheng med det han anser for å være kjernen i moderne konvensjonell krigføring: informasjon og evnen til å prosessere den. Cohen mener disse tre endringene generelt sett er til fordel for demokratier og åpne samfunn fordi de bringer med seg flere behov som autoritære eller totalitære regimer vanskelig kan imøtekomme. Det første han vektlegger er nødvendigheten av sofistikerte industrifasiliteter for å kunne produsere den moderne høyteknologien og de spesialiserte våpensystemene. Dette henger sammen med neste faktor; kompetent arbeidskraft til å bemanne posisjoner helt fra der utviklingen finner sted via produksjonslinjer og vedlikehold

til faktisk militær anvendelse av teknologien. Organisasjonene som skal forvalte denne anvendelsen må i tillegg være fleksible nok til å kunne fasilitere optimal bruk, og utviklingen innen informasjonsteknologien bidrar til å sikre den konvensjonelle dominansen i militærbalansen. Fordelene liberale demokratier har identifiseres til å være blant annet sterk økonomi, generell aksept for teknologisk utvikling blant befolkningen samt en samfunnsform fundert på likeverd som fremmer kunnskapsdeling.⁴⁸

Oppgaven har hittil gått gjennom et utvalg teorier om kriser og krisehåndtering samt belyst aspekter ved den nye hverdagen for NATO og dets medlemsland etter den kalde krigens slutt. Bortfallet av bipolaritet samt teknologi i stadig utvikling har resultert i en ny overordnet sikkerhetspolitisk situasjon som Alliansen må søke å møte på en best mulig måte.

Avhandlingen fortsetter nå med en drøfting av NATOs nye strategiske konsept med spesielt fokus på kjerneoppgaven krisehåndtering. Dette vil bli behandlet i relasjon til deployeringen av PATRIOT luftvernssystemer til Tyrkia fra tre allianseland for å forsvare tyrkisk befolkning og territorium, å bidra til en de-eskalering av krisen langs NATOs sør-østlige grense og for å vise alliansesolidaritet med et annet medlemsland.

4 Empiri og analyse

Denne masteroppgaven søker å belyse en problemstilling om hvordan NATOs deployering av ballistiske missilforsvarssystemer til Tyrkia som respons på den pågående borgerkrigen i Syria kan forklares innenfor rammen av krisehåndtering. I dette kapitlet kobles teori og empiri sammen for å analysere sammenhenger som vurderes relevante i besvarelsen av denne problemstillingen. NATOs reviderte strategiske konsept gjennomgås innledningsvis sammen med utviklingen av nye doktriner og sammenhengen dette har med teknologisk utvikling. Deretter ses det nærmere på den aktuelle krisen mellom Tyrkia og Syria, og knyttes sammen med krisehåndteringen som har funnet sted.

4.1 "Active Engagement, Modern Defence" – NATOs strategiske konsept

Når det gjelder den spente situasjonen Tyrkia nå befinner seg i kan det på den ene siden ses en likhet i tiden før og etter den kalde krigens slutt ved kontinuiteten i forhold til det klassiske stat versus stat-paradigmet den pågående krisen med Syria utgjør. Det er også en likhet i at et NATO-medlem opplever sin suverene integritet truet av et ikke-medlem. På den andre siden er det flere tydelige ulikheter før og etter murens fall. For det første er typene kriser, konflikter og kriger fundamentalt endret for NATOs medlemsland. I nåtiden er det hovedsakelig snakk om begrensede kriger som ikke har det samme potensialet for å eskalere til en total verdenskrig slik situasjonen var under den kalde krigen. I forlengelsen av dette har trusselbildet for de impliserte parter endret seg. I motsetning til tidligere hvor det hovedsakelig var stater som var interessenter i eventuelle stridigheter er nå asymmetriske aktører som av ulike grunner ønsker å framprovosere krig også blitt en relevant faktor. NATOs involvering i kriser, konflikter og kriger i nyere tid har med bakgrunn i dette identifisert behovet for nye overordnede strategiske konsept. Det klassiske stat-stat paradigmet med konvensjonell krigføring er etter den kalde krigens slutt i stor grad blitt erstattet med mer ukonvensjonelle typer konflikter hvor man i stedet står ovenfor trusler fra væpnede opprørere, internasjonale terrorister, kriminelle nettverk eller ideologiske fundamentalister.⁴⁹ I 1991 offentliggjorde Alliansen for første gang sitt strategiske konsept hvor både handlingen i seg selv og det reviderte innholdet viste at det nå var politiske rammer og ikke utelukkende forsvarsstrategi som stod i fokus. Selv om kollektivt forsvar fortsatt var grunnpilaren, ble i tillegg samarbeid og dialog vektlagt som sentrale virkemidler i arbeidet for å sikre fred og stabilitet i Europa. Det neste konseptet ble utgitt i 1999 og var preget av konfliktene på Balkan. Dette førte til at krisehåndtering også fikk en sentral plass i Alliansens definerte oppgaver.⁵⁰

Alliansen har med andre ord måttet tilpasse seg den endrede strategiske bruken av militærmakt hvor andre domener som diplomati, informasjon og økonomi også har sin naturlige rolle i en mer helhetlig tilnærming. En slik form for helhetlig tilnærming innebærer blant annet at politiske og militære hensyn overlapper hverandre. Det samme kan gjelde arbeidsfeltet for sivile og militære aktører hvor sistnevnte kan anses som legitime mål av motparten så lenge de arbeider for samme slutttilstand som de militære styrkene. Et praktisk eksempel på konsekvensen av dette er at siden sivile ikke-statlige organisasjoner er et langt enklere mål å ramme enn konvensjonelle militære styrker kan dette gjøre dem mer sårbare for angrep fra parter som har interesse av at den internasjonale krisehåndteringen skal feile.⁵¹

Betydningen av samspillet mellom militærmakt og andre former for makt er imidlertid på ingen måte noen nyoppdagelse, og dette går Peter Paret nærmere inn på i sin bok *”Understanding War – Essays on Clausewitz and the History of Military Power”*. Her kommer han med en rekke historiske eksempler, og nevner blant annet den prøyssiske militærstrategen Carl von Clausewitz sin kjente definisjon fra 1820-tallet om forholdet mellom de to formene for makt hvor krig er fortsettelse av politikken med andre midler.⁵² I en mer tidsaktuell bok, *”Forsvar uten trussel – Det norske Forsvarets rolle og funksjon etter den kalde krigen”* beskriver Jacob Børresen formålet med bruk av militær makt i konfliktløsning til å være påvirkning av motstanderens vilje til å finne politiske løsninger på konflikten.⁵³ Dette tatt i betraktning samt de endrede politiske forutsetningene gjør at selve *miljøet* de militære styrkene skal operere i kan hevdes å være forandret etter den kalde krigens slutt og har utløst behov for endrede tilnæringsmåter. Under NATO-toppmøtet i Lisboa i november 2010 vedtok Alliansen det strategiske konseptet som fortsatt er i kraft: *”Active Engagement, Modern Defence”*. De tre kjerneelementene kollektivt forsvar, krisehåndtering og kooperativ sikkerhet beskrives der på følgende måte:

1. Kollektivt forsvar: I samsvar med Artikkel 5 i Atlanterhavspakten, skal NATOs medlemmer alltid støtte hverandre mot angrep. Dette er en forpliktelse som er ufravikelig og bindende. NATO skal avskrekke mot potensielle trusler og forsvare medlemmene mot eventuelle trusler og mot nye sikkerhetsutfordringer dersom disse truer sikkerheten til de enkelte allierte eller Alliansen som helhet.

2. Krisehåndtering: NATO disponerer et sett med robuste politiske og militære kapabiliteter som skal kunne håndtere hele konfliktspekteret før, under og etter konflikter. NATO skal aktivt og så hensiktsmessig som mulig anvende disse politiske og militære virkemidlene for å bedre håndtere kriser med potensiale til å true Alliansens sikkerhet. NATO skal handle før

slike kriser eskalerer og blir konflikter. Videre skal NATO bruke sine politiske og militære kapabiliteter for å stanse konflikter der slike foregår dersom de påvirker Alliansens sikkerhet, og hjelpe å styrke stabilitet i post-konfliktsituasjoner dersom dette bidrar til euro-atlantisk sikkerhet.

3. Kooperativ sikkerhet: Alliansen påvirkes av og har mulighet til å påvirke politiske og sikkerhetsmessige utviklingstrekk utenfor sine egne grenser. Alliansen skal gå aktivt inn for å fremme internasjonal sikkerhet, både gjennom samarbeid med relevante land og med andre internasjonale organisasjoner. I tillegg skal Alliansen arbeide for internasjonal sikkerhet ved å være en aktiv bidragsyter til rustningskontroll, ikke-spredning og nedrustning, samt ved åpne for medlemskap i Alliansen for alle europeiske demokratier som oppfyller NATOs krav.⁵⁴

I tillegg ble begrepet **Comprehensive Approach (CA)** lansert for å favne om behovet for en mer helhetlig tilnærming til forvaltningen av disse tre kjerneelementene. Den overordnede sikkerhetssituasjonen beskrives som at trusselen for et konvensjonelt angrep mot Alliansens territorium er lav, men at blant annet spredningen av ballistiske missiler utgjør en reell og økende trussel i det euro-atlantiske området. Under konseptets punkt om sikkerhet gjennom krisehåndtering uttrykkes det eksplisitt at erfaringene fra NATO-operasjonene i Afghanistan og på Balkan har vist nødvendigheten av en helhetlig politisk, sivil og militær tilnærming for å kunne utøve dette effektivt.⁵⁵ Det slås videre fast at selv om militære virkemidler fortsatt er essensielle, kan de ikke imøtekomme de komplekse sikkerhetsutfordringene NATO stilles ovenfor alene.⁵⁶ Omskrevet til handlingsoppdrag kan man si at de militære styrkers strategiske rolle i større grad har blitt å fasilitere for andre virkemidler framfor å løse alle oppgavene selv etter innføringen av dette konseptet. Innføringen av Comprehensive Approach kan derfor betraktes som en konkret endring i tenking rundt det strategiske konseptet i nyere tid.

I motsetning til toblokk-systemet som rådet under den kalde krigen befinner ikke verden seg i en Øst versus Vest-situasjon lengre. Det inter-statlige perspektivet har på grunn av dette blitt redusert, mens det intra-statlige samtidig har økt tilsvarende.⁵⁷ På det tidligere nevnte Lisboa-toppmøtet i 2010 ga Alliansens statsledere og regjeringer mandat til å revidere NATOs overordnede holdning, *overall posture*, for avskrekking og forsvar i forhold til hele spekteret av trusler mot Alliansen hvor endringene i internasjonale sikkerhetsforhold var tatt i betraktning. Resultatet av dette revideringsarbeidet ble offentliggjort på Chicagotoppmøtet som ble avholdt i mai 2012 gjennom pressemelding (2012) 063 datert 20. mai 2012 med tittelen "*Deterrence and Defence Posture Review*". I punkt I. *Introduction/Context* til det

reviderte dokumentet slås det fast at Alliansens viktigste ansvar er å beskytte og forsvare dets territorium og befolkning mot angrep som angitt i traktatens artikkel 5. Ingen land anses som fiender, men ingen skal heller tvile på Alliansens besluttosomhet hvis et av dets medlemsland blir truet. NATO skal inneha det fulle spekter av kapabiliteter nødvendig for å avskrekke og forsvare Alliansen mot enhver type trussel hvor enn den skulle oppstå. Alliansens mål er å forsterke avskrekking som kjerneelement i sitt kollektive forsvar samt bidra til den udelelige sikkerheten i sammenslutningen. Deretter følger punktene *II. The Contribution of Nuclear Forces, III. The Contribution of Conventional Forces, IV. The Contribution of Missile Defence, V. The Contribution of Arms Control, Disarmament and Non-proliferation* og til slutt *VI. Conclusions – Maintaining the "Appropriate Mix" of Capabilities*.

I pressemeldingen slås det fast at spredningen av ballistiske missiler er en tiltakende bekymring for Alliansen og en økende trussel mot dets sikkerhet. NATOs ballistiske missilforsvarskapabilitet utgjør med dette et viktig supplement i sammenslutningens totale kapabiliteter for avskrekking og forsvar mot truslene i det 21. århundre. Missilforsvar skal derfor være en integrert del av Alliansens overordnede forsvarsholdning som ytterligere forsterker den transatlantiske forbindelsen samt bidrar til den udelelige sikkerheten i Alliansen som angitt i introduksjonen.

På Chicagotoppmøtet kunngjorde også NATO at de hadde nådd interim (mellomtidig) kapabilitet for sitt missilforsvar, og at dette ville fortsette å bli videreutviklet til en full interoperabel (teknologisk samhandling) kapabilitet underlagt det såkalte *Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence* kommando- og kontrollsystemet (ALTBMD C2) som vedtatt på toppmøtet to år tidligere. Det ble videre poengtert at missilforsvar kompletterer avskrekkingen kjernefysiske våpen bidrar med, men at det ikke kan overta dets rolle.

Missilforsvarskapabiliteten er rent defensiv, og etableres i lys av trusler utenfor det euro-atlantiske området. Det forventes at NATOs missilforsvarskapabiliteter vil komplisere en motstanders planlegging, samt redusere skadeomfang. Effektivt missilforsvar vil også kunne gi verdifull tid til å fatte beslutninger i en krisesituasjon. Samtidig poengteres det at på lik linje med andre våpensystemer kan ikke missilforsvar garantere fullstendig og vedvarende effektivitet. Denne kapabiliteten kombinert med effektive kjernefysiske og konvensjonelle styrker vil signalisere NATOs besluttosomhet til å avskrekke og beskytte mot enhver trussel fra utenfor det euro-atlantiske området mot egen sikkerhet og trygghet for Alliansens befolkning.⁵⁸ Alle respondentene i denne masteroppgaven omtalte ballistisk missilforsvar blant annet som et verktøy for å gi beslutningstakerne mer tid i en krisehåndteringssituasjon.

Respondent A gav følgende beskrivelse: "Ballistic missile systems are not a perfect deterrence tool, but more of a escalatory tool that buys time and gives freedom of action. Deployment of this type of systems is just one of the several response options NATO have, and can be seen as less escalatory compared to the deployment of fighter aircraft or troops of military personnel on the ground. Parallel to this it is also a deterrence tool that the majority of the member nations can agree upon using, and can be complementary to the more underlying nuclear deterrence. With the option to wait you are not forced too soon into offensive actions. The initial use of ballistic missile defense therefore facilitates for other crisis management options." Disse to toppmøtene markerte også en fokusendring i Alliansen mer rettet mot ballistisk missilforsvar som fagmiljøet tilskriver anvendelsen av denne typen våpensystemer i 1991 og 2003. "The effective use of PATRIOT systems in the Gulf wars caught the interest of both political and military leaders" (respondent D). "At the NATO summits in 2010 and 2012 it was politically identified that ballistic missile defense was needed. Adversaries with ballistic missiles had to be countered with the possibility for ballistic missile defense" (respondent B).

Respondentene ble videre bedt om å gi en kort beskrivelse av ballistisk missilforsvars rolle og utvikling etter den kalde krigen var over. "The end of the cold war resulted in a power vacuum with proliferation of weapons, uncontrolled arms sales and several former Warsaw Pact states with ballistic missiles in their inventory" (Respondent D). "The emergence of rouge nations that popped up when the iron fist loosened its grip meant new threats. The technological advance and proliferation of weapons to non-state actors meant that the opponent's capabilities changed" (respondent C). "It was the same type of technology used for ballistic missiles as in the space programs in the armament race during the cold war. This enforced a change in the thinking process, and NATO's threat perception became different after the cold war ended" (respondent B). For å imøtekomme dette endrede trusselbildet etter den kalde krigens slutt har NATO blant annet utgitt en doktrine med tittelen "*Allied Joint Doctrine For Counterinsurgency (COIN) AJP-3.4.4*" datert 04. februar 2011. Doktrinen har fått sikkerhetsklassifisering som ugradet, og ligger dermed åpent tilgjengelig på internett for allmennheten. Hensikten med dette er at sivile aktører og organisasjoner som også er involvert i sikkerhet og stabilisering får informasjon om hvilke kapabiliteter de militære styrkene kan bidra med i en felles, inter-organisatorisk og multinasjonal respons til komplekse utfordringer som væpnede opprør. Publikasjonen beskriver hvordan NATO har vært gjennom en betydelig reformasjon etter den kalde krigen var over for å være i stand til å møte

utfordringer relatert til global instabilitet. Medlemslandene deltar jevnlig i komplekse operasjoner utenfor sitt eget territorium, og for å forbli effektive må Alliansen være i stand til å respondere raskt og resolutt mot hele spekteret av intervensjonsscenarioer. Dette innebærer mer enn bare forhindring og løsning av konflikter, og omfatter også stabilisering av situasjoner og områder som enten er på vei ut av eller fortsatt befinner seg i en voldelig konflikt. På denne måten kan gjenoppretting støttes, og det kan dannes et grunnlag for politisk, økonomisk og sosial vekst. NATOs engasjement i en helhetlig tilnærming til krisehåndtering fokuseres på tre nivåer: 1) På det politiske og strategiske nivået. NATO vektlegger tillitsbygging og gjensidig forståelse mellom internasjonale aktører. 2) På nivået for større militære operasjoner (såkalt teater-nivå). NATOs styrkesjefer må kunne forestå effektivt samarbeid og koordinering med urbefolkning, lokale myndigheter og andre internasjonale aktører i utførelsen av operasjoner. 3) På operasjonelt nivå. Samarbeid med andre internasjonale aktører i den overordnede planleggingen av komplekse operasjoner der en stor grad av sivil-militært samarbeid er påkrevd prioriteres.⁵⁹ NATO har med andre ord tilpasset sitt strategiske konsept relatert til endringer forbundet med hvilke aktører som er aktive parter i situasjonene de forventes å måtte håndtere. At en forsvarsallianse av dette kaliberet velger å legge ut en av sine egne doktriner fritt tilgjengelig for offentligheten ville vært helt utenkelig under den kalde krigen. Denne drastiske strategiendringen kan betraktes som ytterligere et utslag av at NATO virkelig har tatt Comprehensive Approach inn over seg; det er ikke de militære styrkene som skal løse oppdraget alene. Samarbeid med andre instanser i en helhetlig tilnærming er avgjørende for å lykkes, da kan ikke militære arbeidsmetoder unntas fra offentligheten, men må i stedet videreformidles til alle som har interesse av dem. Publiseringen innebærer samtidig at potensielle motstandere også gjøres kjent med NATOs strategiske konsept. At hensynet til andre, samarbeidende aktører går foran hemmelighold av egen strategi ovenfor motstanderen er i seg selv så oppsiktsvekkende at det er blitt omtalt som et paradigmeskifte.

En medvirkende årsak til behovet for nytt strategisk konsept og reviderte doktriner i NATO er teknologisk utvikling og hastigheten denne holder. I St.prop. 48 (2007-2008) beskrives dette på følgende måte: ”Den teknologiske utviklingen bidrar til å endre både våpen, utstyr og måten moderne militære styrker opererer på. Ett av de viktigste utviklingstrekk i dag er de muligheter informasjonsteknologien gir til samhandling i nettverk, både i og mellom organisasjoner og på tvers av nivåer og kulturelle skillelinjer. Dette gjør at ressursutnyttelsen blir mer fleksibel og koordinert, noe som skaper økt effektivitet. Konseptet nettverksbasert

forsvar (NbF) er muliggjort av denne utviklingen.”⁶⁰ De tre tidligere nevnte trendene Eliot Cohen har identifisert innen moderne militærteknologi beskrives som å være til fordel for demokratier og åpne samfunn fordi de sikrer konvensjonell militær dominans versus autoritære og totalitære regimer. Hvis dette settes i sammenheng med Active Fence Turkey har Tyrkia med NATO i ryggen definitivt en konvensjonell militær dominans over både det autoritære statlige regimet i Syria og de ulike opprørsstyrkene der. Når det gjelder trenden med å prioritere kvalitet framfor kvantitet er dette sammenfallende med NATOs utforming og strategiske konsept etter den kalde krigens slutt. Endringer i trusselbildet og den sikkerhetspolitiske maktbalansen i verden har resultert i at Alliansen har foretatt en dreining mot kvalitet framfor kvantitet i sitt militære arsenal, og satser tungt på optimalisert høyteknologi. Dets militære styrker har totalt sett blitt merkbart redusert i volum etter muren falt, samtidig som den har økt i teknologisk kvalitet og presisjon.

Relatert til trenden med spesialisering av våpen kan effektorene, missilene til PATRIOT-batteriene som er deployert til å forsterke Tyrkias nasjonale luftvern brukes som eksempel. De er av to ulike typer hvor den ene har benevnelsen PATRIOT Advanced Capability 2 (PAC-2) og detonerer etter nærhetsprinsippet i forhold til innkommende fiendtlige missil. Helt i tråd med Cohens andre trend er den andre og nyere typen, PAC-3, blitt spesielt utviklet for direkte treff av stridshodet på de fiendtlige missilene med såkalt ”Hit-to-Kill”-teknologi. At kommersiell teknologi som nettopp software og informasjonsteknologi spiller en betydelig rolle innen ballistisk missilforsvar understøtter Cohens tredje trend. Måten deployeringen til Tyrkia ledes på kan brukes for å illustrere hvordan strategisk tenkning rundt oppbygning og anvendelse av luftvernsystemer har endret seg fra den kalde krigen og fram til i dag. NATOs arbeid med ballistisk missilforsvar begynte tidlig på 90-tallet som en konsekvens av spredningen av masseødeleggelsesvåpen og dets leveringsmetoder, deriblant missiler. Det opprinnelige fokuset var beskyttelse av deployerte NATO-styrker i form av teater missilforsvar (theatre missile defence). Fra 2002 ble dette utvidet til også å omfatte beskyttelse av befolkningsentra og innbyggere som territorielt missilforsvar (territorial missile defence).⁶¹

På Chicagotoppmøtet kunngjorde NATO at de hadde nådd interim kapabilitet for sitt missilforsvar, og at dette skulle videreutvikles til en full kapabilitet underlagt kommando- og kontrollsystemet for ballistisk missilforsvar som ble vedtatt i Lisboa to år tidligere. På Headquarters Allied Air Command (HQ AAC) Ramstein i Tyskland er i den forbindelse etablert et eget operasjonssenter for dette; *ballistic missile defence operations centre*,

(BMDOC). Dette operasjonssenteret øremerket missiloperasjoner er døgnbemannet av personell fra de ulike NATO-nasjonene for å ivareta Active Fence Turkey i et integrert alliansesamarbeid det ikke fantes maken til under den kalde krigen. Luftvernssystemet PATRIOT er videre et utmerket eksempel på den type nettverksbasing Cohen påpeker er av avgjørende betydning for staters evne til å anvende og optimalisere konvensjonell militær makt. De seks luftvern batterienes egne radarer er integrert i en omfattende sensor kjede hvor informasjonen fra en rekke ulike kilder sammenstilles til ett såkalt gjenkjent luftbilde, *Recognized Air Picture* (RAP). Denne integreringen bidrar til at de lokale våpensystemoperatørene i Tyrkia har det samme luftbildet å fatte beslutninger utfra som de som utøver kommando og kontroll over enhetene fra operasjonssenteret i Tyskland. Den teknologiske utviklingen har med andre ord muliggjort et bredere spekter av krisehåndteringsmekanismer for Alliansen enn å utelukkende kunne benytte store troppeformasjoner i de aktuelle områdene. Nettverksbasingen er en forutsetning for å kunne utnytte den teknologiske utviklingen som har funnet sted på en best mulig måte, og NATOs valgte krisehåndtering i Tyrkia kan ses på som et eksempel for dette.

4.2 Om kriser: teori, empiri og diskusjon

Hvis Anders Kjølbergs tre teoretiske fellestrekk for kriser legges til grunn utgjør den oppståtte situasjonen i Syria en klar trussel mot vesentlige nasjonale interesser i Tyrkia i form av store flyktningestrømmer, gjentatte grensekrenkninger og generell regional ustabilitet. Denne korrelasjonen med første fellestrekk fører til samsvar også med de neste to fellestrekk; en økt bekymring hos sentrale beslutningstakere på tyrkisk side samt en forventning om at viktige avgjørelser må tas i en situasjon preget av usikkerhet og manglende informasjon. Siden kriser i mange tilfeller er et markant brudd med normalsituasjonen må dette ses i sammenheng med hvordan relasjonen mellom Tyrkia og Syria vanligvis fortoner seg. Som beskrevet i punkt 1.4 i denne oppgaven er forholdet mellom de impliserte partene nå uomtvistelig svært anspent, og det er således grunnlag for hevde at et slikt markant brudd med normalsituasjonen har funnet sted. Når det gjelder det tidligere nevnte utvalg endringer i internasjonale forhold som har vist seg å sammenfalle med kriser kan det hevdes at en generell forskyvning i internasjonale maktforhold kan være under oppseiling i kjølvannet av den arabiske våren. Hvorvidt Tyrkias vilje eller evne til å forsvare sine interesser betviles av Syria foreligger det ingen konkrete fakta å trekke noen endelige konklusjoner ut fra innenfor tidsavgrensningen denne masteroppgaven benytter. Det som imidlertid har vist seg å være tilfelle er at vesentlige spilleregler i forholdet mellom de to landene ikke har blitt respektert fra Syrias side gjennom

nedskytingen av det tyrkiske kampflyet i juni 2012, de fem sivile tyrkerne som ble drept av syriske artillerigranater i oktober samt de gjentatte grensekrenkelsene som har funnet sted i tiden etterpå.⁶² Når det gjelder viktige teknologiske endringer av sikkerhetspolitisk betydning er det naturlig å trekke fram Syrias store beholdning av kjemiske våpen i kombinasjon med de mange og langtrevende våpensystemene regimet innehar for levering og anvendelse av disse. Selv om dette ikke kan tilskrives en konkret teknologisk *endring* per se er det likevel et forhold av betydelig sikkerhetspolitisk relevans i den aktuelle situasjonen. Tyrkia anmodet videre NATO om bistand til forsterkning av sine nasjonale luftvernkapabiliteter for å forsvare tyrkisk befolkning og territorium med bakgrunn i at de opplevde egne ressurser av vital betydning som truet av situasjonen i Syria. Så helt i tråd med Kjølbergs teori om forhold som kan inntreffe ved internasjonale kriser er det en nær sammenheng mellom forekomsten av disse faktorene i den aktuelle situasjonen Tyrkia og Syria nå befinner seg i. Med bakgrunn i dette finnes det altså en teoretisk forankring for å kunne definere situasjonen som en krise. Men hvilken type krise er det egentlig snakk om?

Utfordringene knyttet til å kategorisere kriser generelt er som tidligere nevnt i følge Kjølberg at intensjonene både kan være sammensatt i utgangspunktet, og deretter endres underveis. I tillegg er det en kjensgjerning at denne typen kategorisering vil være basert på antakelser fra den som vurderer saken sin side og kun i svært få tilfeller komme fra initiativtakerne og de impliserte parter selv. Med disse påpekte svakhetene som inngangsverdi baseres Lebows tre hovedgrupper av krisetyper på den antatte årsaken til at de i utgangspunktet oppstod. Den første hovedkategorien, ”brinkmanship”-kriser, beskrives som den mest alminnelige og klassiske typen krise som inntreffer i internasjonale relasjoner. De kan oppstå når to stater som hver for seg fremmer sine egne interesser i en spent internasjonal situasjon havner i et motsetningsforhold. Dette kan eskalere til en krise hvis ingen er villige til å gi etter, og da kan krisen være et pressmiddel i seg selv for måloppnåelse. I tilfellet med Tyrkia og Syria er det grunnlag for å hevde at begge parter fremmer sine egne interesser i den situasjonen de befinner seg i. Tyrkia har anmodet NATO om å gjennomføre samtaler under Atlanterhavspaktens artikkel 4 to ganger med bakgrunn i Syrias handlinger, og de har deretter bedt Alliansen om forsterkning av sine nasjonale luftvernkapabiliteter for å trygge egen befolkning og nasjonale suverene rettigheter. Syria på sin side har gått hardt til verks med egne regjeringsstyrker for å slå ned opprørsstyrkene og gjenvinne kontroll over det borgerkrigsrammede landet.

Situasjonen utgjør likevel ikke en så klassisk ”brinkmanship”-krise som eksempelvis Cuba-krisen var fordi motsetningsforholdet de to landene imellom er noe mer diffust. Tyrkia krever å få videreføre sin fredelige eksistens uten spillover fra urolighetene i Syria, og Syria påberoper seg retten til å ordne opp i nasjonale anliggende uten innblanding fra eksterne. I ”brinkmanship”-kriser håper begge parter den andre skal gi etter grunnet frykt for væpnet konflikt, i motsetning til ”justification of hostility”-kriser hvor en væpnet konflikt faktisk er ønsket av den ene parten. Da kan det skapes en krise i forkant for å rettferdiggjøre det påfølgende angrepet som allerede var planlagt da krisen ble initiert. Til tross for forbeholdet om utfordringene knyttet til å kategorisere kriser fordi det baseres på antakelser er det lite som tyder på at Syria bevisst har skapt situasjoner de ønsker skal eskalere videre forbi krisestadiet, eller har planer å utnytte eventuelle provokasjoner fra Tyrkia for å oppnå samme resultat. Sannsynligheten for at dette er en ”justification of hostility”-krise anses derfor som lav.

Lebows tredje kategori, ”spin-off”-kriser, kan oppstå mellom to land fordi det ene enten allerede er engasjert i eller forventer å komme i konflikt med et tredje land. Det landet som befinner seg i denne situasjonen kan føle behov for å styrke sin stilling i tredjepartskonflikten gjennom spesifikke fordeler som eksempelvis kontroll over strategisk viktige landområder. Initiativtakeren vil i disse tilfellene vanligvis prøve å unngå væpnet konflikt, men hvis kravene truer nasjonal suverenitet kan en slik eskalering vurderes som uunngåelig. Da denne beskrivelsen heller ikke sammenfaller med situasjonen Tyrkia og Syria befinner seg i anses også sannsynligheten for at dette er en ”spin-off”-krise til å være lav. Da gjenstår kun tilleggstypen kriser Lebow omtaler som de som kan oppstå på grunn av rene uhell eller misforståelser. Til tross for en betydelig teknologisk utvikling etter murens fall med blant annet forbedrede måter å kommunisere på er det fortsatt en reell fare for at denne typen kriser kan oppstå grunnet opplevd tidsnød når beslutninger skal tas samt potensialet for mangelfullt eller feilaktig beslutningsgrunnlag. Det kan derfor ikke utelukkes at både nedskytingen av det tyrkiske jagerflyet og de sivile tyrkiske tapene grunnet syrisk artilleri skyldtes rene uhell eller misforståelser med fatale konsekvenser. Med bakgrunn i dette er det Lebows teorier om en variant av en ”brinkmanship”-krise eller en krise som har oppstått grunnet uhell eller misforståelser som har størst forklaringskraft i situasjonen som involverer Tyrkia og Syria.

4.3 Om krisehåndtering: teori, empiri og diskusjon

Bruk av tvangsmakt eller trussel om bruk av dette er et sentralt element i enhver krisehåndtering. Hensikten med dette er at motpartens vurdering av kost-nytte forhold relatert til krisen skal påvirkes gjennom signalisering. I krisesituasjoner vil det derfor signaliseres

intensjoner om å imøtekomme trusler på ulike måter, og i tillegg gjøre disse intensjonene troverdige gjennom sin utviste atferd. Masteroppgaven fortsetter nå med å se nærmere på krisen Tyrkia befinner seg i grunnet borgerkrigen i Syria samt hvordan Alliansen og dets impliserte nasjonale beslutningstakere har valgt å håndtere denne situasjonen.

Alliansens varige oppgave med å garantere medlemmers frihet og sikkerhet gjennom politiske og militære midler står uforandret etter murens fall. Det første oppdraget som er beskrevet i punktet krisehåndtering er at NATO skal disponere et sett med robuste politiske og militære kapabiliteter som skal kunne håndtere hele konfliktspekteret før, under og etter konflikter. Alliansen har med andre ord både et politisk og et militært aspekt, og begge arenaer skal brukes aktivt for å sikre dets medlemmer. På den politiske siden fremmer NATO demokratiske verdier og oppfordrer til samtaler og samarbeid innen forsvars- og sikkerhetsspørsmål for å bygge tillit og hindre konflikter i et lengre perspektiv. Når det gjelder den militære siden er Alliansen forpliktet til å søke fredelige løsninger av uenigheter. Hvis diplomatisk innsats ikke når fram innehar NATO samtidig den militære kapasiteten til å påta seg krisehåndteringsoperasjoner. Disse kan gjennomføres innen rammen av Atlanterhavspaktens artikkel 5 om kollektivt forsvar, under et FN-mandat, alene eller i samarbeid med andre land eller organisasjoner. Forsvarssamarbeidet gir en unik mulighet for dets medlemsland til å fatte konsensusbeslutninger innen sikkerhetsspørsmål på alle nivå og innen ulike områder. Hver medlemsnasjon har en fast delegasjon ved NATOs politiske hovedkvarter i Brussel, Belgia. Disse delegasjonene ledes av en utsending som representerer sin nasjons politiske ledelse når vedkommende deltar i alliansens konsultasjon- og beslutningsprosess. NAC er det politiske beslutningsorganet i NATO hvor hvert medlemsland har en fast plass rundt bordet. Rådet møtes regelmessig på ukentlig basis eller oftere hvis det oppstår ytterligere behov og ledes av Alliansens generalsekretær. NATO har i tillegg en såkalt Nuclear Planning Group (NPG) med samme myndighet som NAC innen atompolitiske spørsmål. Nederst langs den politiske linjen har Alliansen også et nettverk av komiteer som håndterer forskjellige typer spørsmål og saker.

I de tilfellene hvor implementeringen av politiske avgjørelser fattet langs denne linjen har militære implikasjoner får dette konsekvenser langs den militære linjen innen Alliansen. Forsvarssjefene i medlemslandene utgjør NATOs Militærkomite, og har den internasjonale militærstaben som sitt utøvende organ. Den militære kommandostrukturen består av Allied Command Operations (ACO) i Mons, Belgia og Allied Command Transformation (ACT) i Norfolk VA, USA som til sammen benevnes NATO Command Structure (NCS). NCS sin

primærfunksjon er å utøve kommando og kontroll over NATOs militære styrker samt imøtekomme ulike typer trusler, inkludert i ytterste konsekvens væpnede angrep mot Alliansens medlemsland hvis avskrekking ikke viser seg å være tilstrekkelig.

Kommandostrukturen spiller en viktig rolle for samholdet og solidariteten i NATO, samt opprettholder og styrker den viktige transatlantiske forbindelsen.⁶³ Det er verdt å merke seg at NATO har kun et svært begrenset antall permanente styrker tilhørende sin egen organisasjon. Etter at NAC har godkjent en militær operasjon er det derfor opp til de respektive medlemslandene å bidra med avgivelse av eventuelle styrker på frivillig basis som deretter returneres kommandomessig til sine respektive land igjen etter at de er løst fra militærmisjonen. Det neste oppdraget som er beskrevet i punktet krisehåndtering er at NATO skal aktivt og så hensiktsmessig som mulig anvende disse politiske og militære virkemidlene for å bedre håndtere kriser med potensial til å true Alliansens sikkerhet. Oppgaven vil nå gå gjennom de spesifikke politiske beslutningsprosessene i Alliansen og bidragsnasjonene som resulterte i at tre NATO-land sendte PATRIOT-enheter til Tyrkia for å se nærmere på den praktiske anvendelsen av disse virkemidlene i dette tilfellet.

Etter å først ha gjennomført to runder med Artikkel 4-samtaler og fordømt Syrias handlinger ble NATOs utenriksministre 04. desember 2012 enige om å etterkomme Tyrkias henstilling om forsterkning av dets nasjonale luftvernkapabiliteter grunnet den ustabile situasjonen i Syria. 13. november 2013 stilte de seg også bak forespørselen om forlengelse av bidragene med bakgrunn i at trusselen den syriske borgerkrigen utgjør fortsatt ble ansett som alvorlig.⁶⁴ Dette spilte i begge tilfeller ballen over til de tre bidragslandene USA, Tyskland og Nederland for nasjonale politiske beslutninger om hvorvidt de ville velge å etterkomme anmodningene. Oppgaven vil nå gi en kort oversikt over hvilke hovedfaktorer som ble framhevet i de respektive landenes beslutninger om å delta i oppdraget.

Felles for dem alle var vektleggingen gitt i NATOs mandat om at forsterkningen kun skulle være av defensiv art og ikke benyttes for å håndheve en eventuell flyforbudssone eller delta i noen form for offensive oppdrag.⁶⁵ USA skilte seg ut fra de to andre bidragsyterne fra begynnelsen av med å være det eneste landet som vedtok å sende militære styrker uten å samtidig definere et gitt tidspunkt for avslutning og tilbaketrekking. Forsvarssekretær Leon E. Panetta gav følgende uttalelse vedrørende avgjørelsen: "I wanted to let you know that we signed that order, and that we are prepared in the context of NATO to support the defense of Turkey for an unspecified period of time."⁶⁶ Volden i Syria og trusselen denne utgjør for regional stabilitet ble framhevet som en viktig årsak til at USA valgte å delta, i tillegg til å

bidra i forsvaret av Tyrkia innenfor rammen av NATO. Gjennom forsterkning av forsvarssystemene kan det i følge amerikanske uttalelser legges press på Assads regime for å få en slutt på voldsutøvelsen samt tilrettelegge for en politisk transisjon den amerikanske politiske ledelsen mener må finne sted. Spilloverfaren til naboland kombinert med det syriske regimets arsenal av kjemiske våpen er også eksplisitt nevnt.⁶⁷ 18. november 2013 ble oppdraget vedtatt forlenget for USAs vedkommende.⁶⁸ Til tross for at den amerikanske deltakelsen ved første øyekast kan framstå som relativt altruistisk ovenfor et annet alliansemedlem kan det være verdt å merke seg at USA var det eneste landet som ble forsinket grunnet politisk byråkrati med mottakerlandet. Dette resulterte i at de to amerikanske PATRIOT-batteriene fortsatt ventet inne på en av sine egne flybaser i Tyrkia mens både de tyske og de nederlandske batteriene ble erklært fullt operative.⁶⁹

Det tyske luftvernbidraget ble politisk behandlet i Bundestag 14. desember 2012 hvor en 45-minutters debatt med påfølgende avstemming resulterte i 461 stemmer for, 86 stemmer mot og 8 blanke stemmer. Med dette var oppdraget vedtatt, og fikk et mandat berammet til 31. januar 2014.⁷⁰ Samarbeidet med Nederland og USA beskrives som et konkret uttrykk for alliansesolidaritet samtidig som det utøves interoperabilitet innenfor NATO-rammen i den hensikt å utøve militær avskrekking mot Syrias politiske ledelse. Fra tysk politisk hold ble det også uttrykt bekymring over at Syria disponerer ballistiske våpen med en rekkevidde på over 700 kilometer som kan nå store deler av det tyrkiske territoriet, disse kan blant annet utrustes med kjemiske stridsmidler. Fra denne bidragsnasjonen betones i tillegg Comprehensive Approach-perspektivet gjennom å framheve at det militære bidraget står i umiddelbar sammenheng med det omfattende sivile arbeidet landet også bidrar med for understøttelse av sivilbefolkningen i Syria.⁷¹

Også i Nederland vektlegges det at luftverninnsatsen er del av et helhetlig bidrag til Syria som må ses i sammenheng med den politiske, humanitære og gjenoppbygningsstøtten det internasjonale samfunnet yter for å avslutte voldsbruk, tilrettelegge for en politisk løsning på konflikten, forhindre at den brer seg i regionen og forberede for overgang til et demokratisk styresett. Nederland har i lengre tid vært aktive i arbeidsgruppen for økonomisk gjenoppbygging av Syria i «*Friends of the Syrian People*» hvor Tyskland og de Forente Arabiske Emirater har formannskapet. Landet har i tillegg investert i det de fra politisk hold omtaler som kapasitetsoppbygging i den syriske opposisjonskoalisjonen,⁷² og samarbeider med FN som multilateral koordinator for planlegging av gjenoppbygging av Syria. En del av det nederlandske bidraget er gjenoppretting av vannforsyning samt forsterkning av lokalt

styre i befrikkede områder. Siden krisen oppstod har Nederland bevilget rundt 59 millioner euro i humanitær hjelp for ivaretagelse av flyktninger, hovedsakelig gjennom FN. På lik linje som i Tyskland vektlegges altså Comprehensive Approach-perspektivet også i Nederland.

Alliansesolidaritet og bidrag i NATO Integrated Air and Missile Defence System (NATINAMDS) er også trukket fram.⁷³ 15. november 2013 vedtok Nederland å forlenge sin deployering av luftvernsystemer til Tyrkia fram til utgangen av januar 2015.⁷⁴ Begge de europeiske landene refererer til det folkerettslige mandatet i FN-artikkel 51 om kollektivt selvforsvar, dette er ikke vektlagt fra amerikansk side.⁷⁵ Etter at de ble erklært fullt operative ble samtlige seks batterier underlagt operasjonell kommando av SACEUR utøvet gjennom operasjonssenteret for ballistisk missilforsvar ved hovedkvarteret for luftoperasjoner i Ramstein, Tyskland. De respektive landene har samtidig beholdt alminnelig kommando, *full command*, hos egen militær sjef i tråd med standard prosedyre for operasjoner i NATO-forband. Med bakgrunn i dette er det belegg for å hevde at først politiske og deretter også militære virkemidler er anvendt av Alliansen for å håndtere krisen i Syria som har et potensial for å true Alliansens sikkerhet.

Hvis dette ses i sammenheng med teori om krisehåndtering kan den tidligere presenterte listen over antatte forhold av betydning for en parts vurdering av motpartens troverdighet hva signalisering angår benyttes. I dette tilfellet er det Syrias vurdering av NATOs signalisering som er relevant. Størrelsen og kvaliteten på de militære styrkene Alliansen har øremerket til dette oppdraget er både allment kjent og anerkjent basert på tidligere bruk i 1991 og 2003. Deployeringen av PATRIOT-systemene med overføring av seks batterier til Tyrkia i først ett år med en påfølgende forlenging av oppdraget levner liten tvil om at krisen tas på alvor av Alliansen. Det generelle beredskapsnivået i Tyrkia er øket som en konsekvens av situasjonen i Syria, og det faktum at landet aktivt søkte støtte fra Alliansen for å sikre egen befolkning og territorium er et klart forberedende tiltak. Når det gjelder tidligere bruk av militær makt av partene i lignende situasjoner kan det være naturlig at Assad i sin situasjon med borgerkrig i Syria trekker en parallell til NATOs involvering med Gadaffi og borgerkrigen i Libya i 2011. Med hjemmel i FN-resolusjonene 1970 og 1973 gjennomførte NATO da *Operation Unified Protector*, (OUP), for å beskytte de borgerkrigsrammede innbyggerne i Libya. Ved at Alliansen iverksatte våpenembargo, flyforbudssone og brukte alle nødvendige midler unntatt okkupasjon av landterritorium seiret til slutt opprørsstyrkene over Gadaffis regjeringsstyrker og landet ble erklært frigjort 23. oktober 2011. Selv om det per i dag ikke foreligger noe FN-mandat for en lignende intervensjon i Syria og det er presisert at luftverndeployeringen til

Tyrkia kun er av defensiv art kan det med bakgrunn i disse samlede punktene anses å være rimelig grunn til å anta at Syria tar NATOs signalisering på alvor.

I en krisehåndteringssituasjon må to parallelle mål tilgodeses; både hevdelsen av nasjonale interesser og samtidig en forhindring av væpnet konflikt. Vurderingen av hvorvidt den tiltenkte handlingen virker velegnet til å fremme egne mål versus hvilken risiko for kostnader en løper dersom handlingen iverksettes utgjør beslutningsdilemmaet Tyrkia og NATO på den ene siden og Syria på den andre siden må ta stilling til. Sikkerhetsdilemmaet med at opprustning av Tyrkias militære kapabiliteter gjennom støtte fra Alliansen kan gjøre en internasjonal situasjon mer spent og dermed Syria mindre trygg må veies opp mot at det å ikke ta slike forhåndsregler likevel kan true Tyrkia i møte med dette nabolandet fordi de kan komme til å utnytte førstnevntes opplevde svakhet. Status quo-makten Tyrkia er imidlertid best tjent med en videreføring av det internasjonale systemet slik det er utformet i dag. I de tilfeller der det er mulig å skille defensive våpen fra offensive vil en slik status quo-makt stat likevel kunne oppnå en betraktelig økning av egen sikkerhet gjennom å bygge opp defensive kapabiliteter som ikke reduserer andres sikkerhet tilsvarende det sikkerhetsdilemmaet beskriver. Det at NATO har valgt å legge seg på en rendyrket defensiv linje i både retorikk og handlinger med anvendelse av et våpensystem som kun er defensivt av natur samt presisert at det ikke skal benyttes til å håndheve noen form for flyforbudssone kan bidra til at Tyrkias økning av egen sikkerhet ikke har redusert Syrias fornemmede sikkerhet ut over smertegrensen.

Respondentene i denne masteroppgaven ble under intervjuene bedt om å kommentere deployeringen av PATRIOT til Tyrkia som en respons på borgerkrigen i Syria. Her er et utvalg av hva de svarte: "There has been a change in focus for the use of these systems from just the local protection of own forces with theatre missile defense to also include the territorial defense of NATO area" (respondent A). "An adversary with ballistic missiles has the potential to use them as terror weapons, and ballistic missile defense are needed to balance that threat" (respondent B). Det politiske og strategiske aspektet ble også nevnt: "This was above all a political statement. From Turkey to its population, and from NATO member nations to the rest of the world for the display of Alliance resolve and deterrence. It is limited what we can do at this time, but the start is here and this opens ways for future financial funding to expand the capability (respondent D). "The reinforcement of Turkey's national air defense capabilities shows that the standing peacetime air defense plan works. The necessary forces were available then and there when the situation occurred. It assures the Allies with its

presence, and membership solidarity. The strategic communication aspect of this is important” (respondent C). Samtlige respondenter framhevet betydningen av signaliseringen som denne utplasseringen kan ha til medlemslandenes befolkning generelt og til innbyggerne i Tyrkia spesielt. Respondent B beskrev dette på følgende måte: ”The safeguarding of millions of people through the use of PATRIOT systems may have a more direct effect on the Turkish population than on Assad”.

5. Oppsummering og konklusjon

Så hvordan kan så NATOs deployering av ballistiske missilforsvarssystemer til Tyrkia som respons på den pågående borgerkrigen i Syria forklares innenfor rammen av krisehåndtering? Da muren falt oppstod det et økt spillerom for feilslåtte stater med framvekst av intra-statlige konflikter og en mer asymmetrisk type krigføring. Verdens sikkerhetspolitiske situasjon har gjennomgått en markant endring etter den kalde krigen, og NATO har justert sine overordnede strategier til en mer helhetlig tilnærming i samsvar med dette. I følge definisjonen av kjerneoppgaven krisehåndtering i Alliansens gjeldende strategiske konsept skal NATO disponere et sett med robuste politiske og militære kapabiliteter som skal kunne håndtere hele konfliktspekteret før, under og etter konflikter. NATO skal aktivt og så hensiktsmessig som mulig anvende disse politiske og militære virkemidlene for å bedre håndtere kriser med potensial til å true Alliansens sikkerhet. NATO skal handle før slike kriser eskaleres og blir konflikter. Videre skal NATO bruke sine politiske og militære kapabiliteter for å stanse konflikter der slike foregår dersom de påvirker Alliansens sikkerhet, og hjelpe å styrke stabilitet i post-konfliktsituasjoner dersom dette bidrar til euro-atlantisk sikkerhet.

Active Fence Turkey er blitt brukt som et empirisk eksempel i denne masteroppgaven for å illustrere hvordan NATO har utøvet krisehåndtering relatert til spillover-faren til Alliansen fra et naboland med kjemiske våpen som befinner på randen av sammenbrudd. I tråd med Comprehensive Approach-tankegangen som ble lansert samtidig med det nye strategiske konseptet i 2010 forsøkes ikke denne situasjonen håndtert ved hjelp av militærmakt alene, men der dette i stedet utgjør ett av flere virkemidler for å få krisen under kontroll. Selv om tankegangen med at krig og bruk av militærmakt de facto er en fortsettelse av politikken med andre midler sannsynligvis også var kjent lenge før Clausewitz presenterte det i sine verk er det fortsatt belegg for å hevde at utsagnet stadig er valid den dag i dag. De endrede politiske forutsetningene gjør imidlertid at selve miljøet de militære styrkene skal operere i er forandret etter den kalde krigens slutt, noe som har utløst behov for en mer helhetlig tilnærming slik NATOs reviderte strategiske konsept gjenspeiler. Hvis dette ses i sammenheng med situasjonen Tyrkia befinner seg i grunnet sitt naboforhold til borgerkrigsrammede og politisk ustabile Syria er det grunnlag for å hevde at både medlemslandet og NATO har agert i samsvar med Alliansens intensjoner. Etter at syriske regjeringsstyrker skjøt ned et tyrkisk kampfly i juni 2012 anmodet Tyrkia først om at NATO skulle gjennomføre samtaler under Atlanterhavspaktens artikkel 4 fordi de følte seg truet. Dette resulterte i en respons langs den

politiske linjen i form av en offentlig fordømmelse av den syriske handlingen fra NAC. Kort tid etter ble likevel fem sivile tyrkere drept av syriske artillerigranater, og det ble gjennomført nye artikkel 4-samtaler som avstedkom et krav fra NAC om en umiddelbar stans i slike aggressive handlinger fra Syria mot et NATO-land og var et klart brudd på internasjonal rett. Da dette ikke resulterte i noen synlige forbedringer av den spente situasjonen valgte Tyrkia deretter å følge den militære linjen og anmodet Alliansen om forsterkning av sine nasjonale luftvernkapabiliteter for å forsvare tyrkisk befolkning og territorium, å bidra til en de-eskalering av krisen langs NATOs sør-østlige grense og for å vise alliansesolidaritet med dem som medlemsland. NAC etterkom henstillingen, og tre nasjoner sa seg deretter villige til å bidra med nødvendig personell og materiell under NATO-kommando for å løse oppdraget.

Bruk av tvangsmakt eller trussel om bruk av dette er et sentralt element i enhver krisehåndtering. Hensikten med dette er at motpartens vurdering av kost-nytte forhold relatert til krisen skal påvirkes gjennom signalisering. I krisesituasjoner vil det derfor signaliseres intensjoner om å imøtekomme trusler på ulike måter, og i tillegg gjøre disse intensjonene troverdige gjennom sin utviste atferd. Som beskrevet i denne oppgaven finnes det en teoretisk forankring for å kunne definere det aktuelle tilfellet med Tyrkia og Syria som en krise, og med bakgrunn i Lebows teorier er det en variant av en "brinkmanship"-krise eller en krise som har oppstått grunnet uhell eller misforståelser som har størst forklaringskraft.

Beslutningsdilemmaet med vurderingen av hvorvidt den tiltenkte handlingen virker velegnet til å fremme egne mål versus hvilken risiko for kostnader en løper dersom handlingen iverksettes er valgt håndtert av Alliansen uten å formelt innlede noen form for militære *operasjoner* overhodet, kun ved å gjennomføre et rent defensivt tiltak for å øke sikkerheten i ett av sine medlemsland. Semantikken rundt det hele anses å være av betydning fordi NATO med dette legger seg på en defensiv linje både i retorikk og handlinger. Dette kan betraktes som signalisering til Syria om at Alliansen velger en krisehåndteringsstilnærming med anvendelse av et våpensystem som kun er defensivt av natur samt presiserer at det ikke skal benyttes til å håndheve noen form for flyforbudssone da Tyrkias økning av egen sikkerhet ikke er rettet mot en uakseptabel reduksjon Syrias fornemmede sikkerhet i tråd med sikkerhetsdilemmaet. At Alliansen i dette tilfellet har valgt en krisehåndtering med bruk av ballistiske missilforsvarssystemer kan forklares innenfor rammen av NATOs "*Deterrence and Defence Posture Review*" datert 20. mai 2012. Der beskrives spredningen av ballistiske missiler eksplisitt som en tiltakende bekymring for Alliansen, og som en økende trussel mot dets sikkerhet. NATOs ballistiske missilforsvarskapabilitet utgjør derfor et viktig supplement

i sammenslutningens totale kapabiliteter for avskrekking og forsvar mot truslene i det 21. århundre. At tre nasjoner stiller nødvendig personell og materiell for avskrekking og forsvar mot de truslene spillover fra intra-statkonflikten i Syria utgjør kan anses som et praktisk eksempel på at missilforsvar er en integrert del av Alliansens overordnede forsvarsholdning som ytterligere forsterker den transatlantiske forbindelsen med kombinasjonen USA, Tyskland og Nederland. Dette sammenfaller også med de tre trendene Eliot Cohen har identifisert innen moderne militærteknologi som beskrives å være til fordel for demokratier og åpne samfunn fordi de sikrer konvensjonell militær dominans versus autoritære og totalitære regimer som Syria. Til sammen utgjør dette essensen i hvordan NATOs deployering av ballistiske missilforsvarssystemer til Tyrkia som respons på den pågående borgerkrigen i Syria kan forklares innenfor rammen av krisehåndteringsteorier.

Litteraturliste

Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press.

Bjerga, K.I (2009): *Fra krisestyring til nordområdesatsning. Landsdelskommando Nord-Norge 2001-2009*. Bodø: Landsdelskommando Nord-Norge.

Børresen, J (2005) : *Forsvar uten trussel – det norske Forsvarets rolle og funksjon etter den kalde krigen*. Oslo: Abstrakt forlag.

Dalen, M (2011): *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Diesen, S (2012): *Strategi – Mellom vitenskap, intuisjon og etikk. Militær strategi i vår tid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Heier, T (red.) (2011): *Nytt landskap – nytt forsvar. Norsk militærmakt 1990-2010*. Oslo: Abstrakt forlag.

Heier, T og Kjølberg, A (red.) (2013): *Mellom fred og krig. Norsk militær krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget.

Jacobsen, D. I (2005): *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Jervis, R (1978): *Cooperation Under The Security Dilemma*. World Politics 30(2). London: Cambridge University Press.

Jervis, R (2011): *Dilemmas About Security Dilemmas*. Security Studies 20(3). London: Routledge.

Kjølberg, A (1990): *Internasjonale kriser*. Internasjonal politikk, 48(5).

Kjølberg, A (1991): *Krisehåndtering*. Internasjonal politikk 49(1).

Lindaas, O.A (1994): *Krisebegrepet – konseptuelle betraktninger og empirisk relevans*. Internasjonal politikk, 52(2).

Lindaas, O (1995): *Krisehåndtering og kriseforebygging*. NUPI-rapport 188-1995. Oslo: NUPI.

Paret, P (1992): *Understanding War – Essays on Clausewitz and the History of Military Power*. Princeton: Princeton University Press

Skogan, J.K (2009): *Krisehåndtering. Opprinnelse, utvidelse og norsk forsvarsplanlegging*. Oslo: NUPI.

Sogge, D (2011): *Weak States and the Savage Wars of Peace*. Global Dialouge 1/2011, Volume 13.

Liste over forkortelser

ACO	Allied Command Operations
ACT	Allied Command Transformation
AFT	Active Fence Turkey
AJP	Allied Joint Publication
ALTBMD	Active Layered Theatre Ballistic Missile Defense
BMD	Ballistic Missile Defense
BMDOC	Ballistic Missile Defense Operations Centre
C2	Command and Control
CA	Comprehensive Approach
COIN	Counterinsurgency
EADTF	Extended Air Defense Task Force
FFI	Forsvarets Forskningsinstitutt
FOH	Forsvarets operative hovedkvarter
ICRC	International Red Cross Committee
IDPs	Internally displaced persons
IFS	Institutt for forsvarsstudier
HQ AAC	Headquarters Allied Air Command
NAC	North Atlantic Council
NATINAMDS	NATO Integrated Air and Missile Defense System
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NbF	Nettverksbasert forsvar
NCS	NATO Command Structure
NPG	Nuclear Planning Group
NUPI	Norsk Utenrikspolitisk Institutt
RMA	Revolution in Military Affairs
OUP	Operation Unified Protector
PAC-2/PAC-3	PATRIOT Advanced Capability 2 eller 3
PATRIOT	Phased Array Tracking Radar to Intercept on Target
PRT	Provincial Reconstruction Team
RAP	Recognized Air Picture
SACEUR	Supreme Allied Commander Europe

Vedlegg A – Informational Letter to Participants

Thank you for agreeing to being interviewed for my master thesis. The thesis concludes a part-time study financed by my employer, the Norwegian Armed Forces, where I currently work as a senior staff officer at J3-5 Plans at the Norwegian Joint Headquarters (NJHQ).

The topic of the master thesis is:

How can NATO's deployment of ballistic missile defense systems to Turkey as a response to the ongoing civil war in Syria be explained within the context of crisis management?

You have been asked to be a respondent based on the job position you hold, and your knowledge relevant to the topic. The interview is scheduled to take 20 minutes per respondent, with 30 minutes as a maximum. It will either be recorded as an audio file, or done by the use of hand-written notes in accordance with the respondent's preferences. For practical reasons the master thesis will include unclassified information only, and the interview should be conducted at the same classification level. Should there still occur information with a higher security clearance during the interview, you are requested to notify about that so the recording can be handled in accordance with security regulations. All information from the interview will be treated in accordance with research ethics guidelines, and permanently deleted after use. All respondents will be referred to as BMD key personnel and subject matter experts while your identities will be kept anonymous.

The master thesis will be finished by 15th of May 2014, and are thereafter subject to an oral examination before a final grade is given. The thesis will become available online at The University of Tromsø - The Arctic University of Norway's web pages <http://munin.uit.no/search>.

Best regards,

Lina Kongshavn

Lieutenant Colonel

Norwegian Joint Headquarters

Vedlegg B – Consent Form for Interview

I have read and understood the content of *Vedlegg A – Informational Letter to Participants* and hereby give my consent to participate in an interview for this master thesis.

I am aware of the fact that my identity will be kept anonymous in the final product, and the possibility of others referring to this master thesis in their written publications.

Place and Date:.....

.....
Respondent

.....
Lina Kongshavn

Vedlegg C – Interview Guide

The topic of the master thesis is:

How can NATO's deployment of ballistic missile defense (BMD) systems to Turkey as a response to the ongoing civil war in Syria be explained within the context of crisis management?

This interview will use the following questions as a basis for the conversation:

1. How would you describe BMD's role and evolution after the cold war ended?
2. What do you consider to be of most significance from a BMD perspective with the implementation of NATO's new strategic concept "*Active Engagement – Modern Defense*" in 2010?
3. What do you consider to be of most significance from a BMD perspective after NATO's "*Deterrence and Posture Review*" in 2012?
4. How would you describe BMD's role and contribution related to NATO's core function Crisis Management?
5. How would you describe BMD's role and contribution related to NATO's ongoing reinforcement of Turkey's national air defense capabilities, known as Active Fence Turkey?
6. Is there anything you would like to add, emphasize or clarify?

Sluttnoter

---

¹ Sogge, D (2011): *Weak States and the Savage Wars of Peace*. Global Dialouge 1/2011, Volume 13.

² Internett:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease

Lastet ned 070114.

³ Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 174.

⁴ Internett: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/prop/2009-2010/prop-1-s-20092010/40/9.html?id=580969> Lastet ned 230414.

⁵ Internett: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/spillover> Lastet ned 250114.

⁶ Internett: http://snl.no/ballistisk_missil http://snl.no/ballistisk_bane Lastet ned 200214.

⁷ Internett: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/capability> Lastet ned 220314.

⁸ Internett: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/page?page=49e486a76&submit=GO> Lastet ned 040114.

⁹ Internett: <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id=224> og <http://www.crisisgroup.org/en/publication-type/media-releases/2013/europe/blurring-the-borders-syrian-spillover-risks-for-turkey.aspx> Lastet ned 040114.

¹⁰ Internett: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm Lastet ned 050114.

¹¹ Internett:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_92555.htm?selectedLocale=en Lastet ned 090514.

¹² Internett:

http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_92555.htm?selectedLocale=en Lastet ned 090514.

¹³ Internett: http://www.nato.int/cps/en/SID-2A8F908A-F9617D2E/natolive/topics_92555.htm Lastet ned 050114.

¹⁴ PATRIOT: Phased Array Tracking Radar to Intercept on Target.

¹⁵ Internett: http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_92476.htm?selectedLocale=en Lastet ned 050114.

¹⁶ Internett:

http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2013_02/20130220_130220-factsheet_patriot-en.pdf Lastet ned 050114.

¹⁷ Internett:

<http://www.defensenews.com/article/20131113/DEFREG01/311130029/Turkey-Asks-NATO-Extend-Patriot-Deployment-Near-Syria-Border> Lastet ned 040114.

¹⁸ Internett: <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/natosource/nato-agreed-to-turkey-s-request-to-extend-deployment-of-patriot-missiles> Lastet ned 050114.

¹⁹ Jacobsen, D. I (2005): *Hvordan gjennomføre undersøkelser? Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget. S. 16.

-
- ²⁰ Ibid. S. 13-20, 40, 67.
- ²¹ Dalen, M (2011): *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget. S. 14.
- ²² Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 175.
- ²³ Romarheim A. G (2005): *Hvor Hender Det: Hva er internasjonal terrorisme?*, 25. november 2005.
- ²⁴ Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 176.
- ²⁵ Diesen, S (2012): *Strategi – Mellom vitenskap, intuisjon og etikk. Militær strategi i vår tid*. Oslo: Universitetsforlaget. S.77
- ²⁶ Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 35.
- ²⁷ Internett: <http://www.etymonline.com/index.php?term=crisis> Lastet ned 250114.
- ²⁸ Kjølberg, A (1990): *Internasjonale kriser*. Internasjonal politikk, 48(5). S. 512.
- ²⁹ Ibid.
- ³⁰ Kjølberg, A (1990): *Internasjonale kriser*. Internasjonal politikk, 48(5). S. 512-513.
- ³¹ Internett: <https://twitter.com/AndersFoghR/status/438967339732983808> Lastet ned 270214.
- ³² Kjølberg, A (1990): *Internasjonale kriser*. Internasjonal politikk, 48(5). S. 514-515.
- ³³ Lindaas, O.A: *Krisebegrepet – konseptuelle betraktninger og empirisk relevans*. S. 230.
- ³⁴ Heier, T og Kjølberg, A (red.) (2013): *Mellom fred og krig. Norsk militær krisehåndtering*. Oslo: Universitetsforlaget.
- ³⁵ Skogan, J.K (2009): *Krisehåndtering. Opprinnelse, utvidelse og norsk forsvarsplanlegging*. Oslo: NUPI. S.9.
- ³⁶ Kjølberg, A (1991): *Krisehåndtering*. Internasjonal politikk 49(1). S. 20.
- ³⁷ Lindaas, O (1995): *Krisehåndtering og kriseforebygging*. NUPI-rapport 188-1995. S. 8. Oslo: NUPI.
- ³⁸ Kjølberg, A (1991): *Krisehåndtering*. Internasjonal politikk 49(1). S. 20 og 25.
- ³⁹ Jervis, R (2011): *Dilemmas About Security Dilemmas*. S.416. London: Routledge.
- ⁴⁰ Jervis, R (1978): *Cooperation Under The Security Dilemma*. S.187. London: Cambridge University Press.
- ⁴¹ Skogan, J.K (2009): *Krisehåndtering. Opprinnelse, utvidelse og norsk forsvarsplanlegging*. Oslo: NUPI. S.11-12.
- ⁴² Bjerga, K.I (2009): *Fra krisestyring til nordområdesatsning. Landsdelskommando Nord-Norge 2001-2009*. Bodø: LDKN. S.7.
- ⁴³ Skogan, J.K (2009): *Krisehåndtering. Opprinnelse, utvidelse og norsk forsvarsplanlegging*. Oslo: NUPI. S.11-13.
- ⁴⁴ Internett: www.forsvaret.no/aktuelt/publisert/.../nbf-brosjyre.pdf Lastet ned 250314.
- ⁴⁵ Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 140.
- ⁴⁶ Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 140-141.
- ⁴⁷ Ibid. S. 141-143.
- ⁴⁸ Ibid Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 143-144.

-
- ⁴⁹ Heier, T (2011): *Nytt landskap – nytt forsvar. Norsk militærmakt 1990-2010*. Oslo: Abstrakt forlag. S. 13.
- ⁵⁰ Internett: http://www.nor-miltids.com/NMT2010/NMT-nr-4_2010/Hilde-Widerberg_artikkel.pdf Lastet ned 110114.
- ⁵¹ Heier, T (2011): *Nytt landskap – nytt forsvar. Norsk militærmakt 1990-2010*. Oslo: Abstrakt forlag. S. 44.
- ⁵² Paret, P (1992): *Understanding War – Essays on Clausewitz and the History of Military Power*. Princeton: Princeton University Press. S. 19.
- ⁵³ Børresen, J (2005) : *Forsvar uten trussel – det norske Forsvarets rolle og funksjon etter den kalde krigen*. Oslo: Abstrakt forlag. S. 97.
- ⁵⁴ Internett: <http://www.nato.int/strategic-concept/index.html> Lastet ned 050114.
Oversettelse av NATOS strategiske konsept 2010 utført av satsautorisert translatør Tanja Christiansen.
- ⁵⁵ Internett: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm Lastet ned 070413.
- ⁵⁶ Internett: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_51633.htm Lastet ned 070114.
- ⁵⁷ Baylis, Wirtz, Gray (2013): *Strategy in the Contemporary World*. Oxford: Oxford University Press. S. 36.
- ⁵⁸ Internett: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease Lastet ned 070114.
- ⁵⁹ Internett: <http://info.publicintelligence.net/NATO-Counterinsurgency.pdf> Lastet ned 080114.
- ⁶⁰ Internett: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/fd/dok/regpubl/stprp/2007-2008/stprp-nr-48-2007-2008-/4.html?id=504845> Lastet ned 230314.
- ⁶¹ Internett: http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm?selectedLocale=en Lastet ned 120114.
- ⁶² Internett: <http://www.todayszaman.com/news-276950-turkey-accuses-syria-of-violating-border-considers-response.html>
<http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2013/09/2013917121536392128.html> Lastet ned 220314.
- ⁶³ Internett: <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> Lastet ned 188014.
- ⁶⁴ Internett: <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=118705> Lastet ned 040114.
- ⁶⁵ Internett: <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=118942> Lastet ned 040114.
- ⁶⁶ Internett: <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=118797> Lastet ned 090514.
- ⁶⁷ Internett: <http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=118797> Lastet ned 040114.
- ⁶⁸ Internett: <http://www.stripes.com/news/us-extends-patriot-missile-mission-in-southern-turkey-1.253574> Lastet ned 050114.
- ⁶⁹ Internett: <http://www.stripes.com/news/europe/us-patriot-deployment-in-turkey-mired-in-bureaucratic-red-tape-1.205778> Lastet ned 050114.
- ⁷⁰ Internett: <http://tinyurl.com/o7yxjx9> Lastet ned 040114.

---

⁷¹ Internett: [http://www.auswaertiges-
amt.de/cae/servlet/contentblob/633714/publicationFile/175221/121206-Patriot-
Antrag.pdf](http://www.auswaertiges-amt.de/cae/servlet/contentblob/633714/publicationFile/175221/121206-Patriot-Antrag.pdf) Lastet ned 040114.

⁷² Internett: <http://www.kuna.net.kw/ArticleDetails.aspx?id=2221438&language=en>
Lastet ned 050114.

⁷³ Internett: [http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-
publicaties/kamerstukken/2012/12/07/kamerbrief-ontplooiing-van-patriot-systemen-
in-turkije.html](http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/12/07/kamerbrief-ontplooiing-van-patriot-systemen-in-turkije.html) Lastet ned 040114.

⁷⁴ Internett: [http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-
publicaties/kamerstukken/2013/11/15/kamerbrief-over-verlenging-patriot-missie-in-
turkije.html](http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/11/15/kamerbrief-over-verlenging-patriot-missie-in-turkije.html) Lastet ned 040114.

⁷⁵ Internett: <http://dip21.bundestag.de/dip21/btd/17/118/1711893.pdf> Lastet ned
040114.